

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
“Turizm və sosial mədəni servis xidməti”
İxtisası üzrə əyani şöbənin IV kurs tələbəsi
Əliyeva Xanım Süleyman qızının “Kənd
turizminin xüsusiyyətləri və təşkili mexanizmi”
mövzusunda yazdığı buraxılış işinə

RƏY:

Kənd turizminin inkişafı və dünya iqtisadiyyatında payının artması inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan dövlətlər tərəfində ona olan marağın artmasına səbəb olmuşdur. Kənd turizmi əhalinin işsizlik səviyyəsinin azalmasına eyni zamanda kənddə qadın və gənclərin əməyindən səmərəli istifadəyə yönəldilmişdir.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq demək olar ki, buraxılış işində aktual bir sahə araşdırılıb tədqiq olunmuşdur. Buraxılış işi girişdən, üç fəsildən, hər fəsildə üç sualdan, nəticə və təkliflərdən və ədəbiyyat siyahısından təşkil olunmuşdur.

Buraxılış işinin birinci fəsilində kənd turizminin əsas xüsusiyyətləri, ölkə ərazisində mövcud olan potensialı və kənd turizminin Azərbaycan iqtisadiyyatındakı rolu öyrənilir.

İkinci fəsilində isə kənd təsərrüfatının və kənd turizminin qarşılıqlı əlaqəsi, kəndin sosial inkişafı və kəndin infrastrukturunun kənd turizminin inkişafındakı rolu araşdırılıb.

Üçüncü fəsildə isə Azərbaycanda kənd turizminin inkişafında dövlətin həyata keçirilməsində dövlətin siyasəti, regionlarda inkişaf istiqamətləri və beynəlxalq təşkili istiqamətləri tədqiq edilmişdir.

Rəhbər: prof.Əlirzayev Əli

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
“Turizm və sosial mədəni servis xidməti”
İxtisası üzrə əyani şöbənin IV kurs tələbəsi
Əliyeva Xanım Süleyman qızının “Kənd
turizminin xüsusiyyətləri və təşkili mexanizmi”
mövzusunda yazdığı buraxılış işinə

RƏY:

Kənd turizminin inkişafı və dünya iqtisadiyyatında payının artması inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan dövlətlər tərəfində ona olan marağın artmasına səbəb olmuşdur. Kənd turizmi əhalinin işsizlik səviyyəsinin azalmasına eyni zamanda kənddə qadın və gənclərin əməyindən səmərəli istifadəyə yönəldilmişdir.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq demək olar ki, buraxılış işində aktual bir sahə araşdırılıb tədqiq olunmuşdur. Buraxılış işi girişdən, üç fəsildən, hər fəsildə üç sualdan, nəticə və təkliflərdən və ədəbiyyat siyahısından təşkil olunmuşdur.

Buraxılış işinin birinci fəsilində kənd turizminin əsas xüsusiyyətləri, ölkə ərazisində mövcud olan potensialı və kənd turizminin Azərbaycan iqtisadiyyatındakı rolu öyrənilir.

İkinci fəsilində isə kənd təsərrüfatının və kənd turizminin qarşılıqlı əlaqəsi, kəndin sosial inkişafı və kəndin infrastrukturunun kənd turizminin inkişafındakı rolu araşdırılıb.

Üçüncü fəsildə isə Azərbaycanda kənd turizminin inkişafında dövlətin həyata keçirilməsində dövlətin siyasəti, regionlarda inkişaf istiqamətləri və beynəlxalq təşkili istiqamətləri tədqiq edilmişdir.

*AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNIVERSİTETİ*

“Sosial srefanın iqtisadiyyatı və idarə edilməsi”

kafedrası

Müdafiyəyə buraxılsın

Kafedra müdiri _____

«__» _____ 2012 – ci il

BURAXILIŞ İŞİ

Mövzu: Kənd turizminin xüsusiyyətləri və təşkili mexanizmi

Fakultə: Ümumi iqtisadiyyat

Qrup: 314

Tələbə: Əliyeva Xanım Süleyman qızı
(soyad, ad, ata adı)

Elmi rəhbər: prof. Əlirzayev Əli Q.

BAKİ 2012

Mündəricat:

<i>Giriş</i>	3
<u>1. Fəsil: Kənd turizminin sosial iqtisadi xüsusiyyətləri</u>	5
<u>1.1. Kənd turizminin xüsusiyyətləri</u>	5
<u>1.2. Kənd turizminin potensialı</u>	14
<u>1.3. Kənd turizminin Azərbaycan iqtisadiyyatında rolu</u>	24
<u>2. Fəsil: Kənd turizmi və kəndin sosial iqtisadi inkişafı</u>	30
<u>2.1. Kənd turizminin kəndin sosial inkişafında rolu</u>	30
<u>2.2. Kəndin təsərrüfatının turizmlə əlaqəsinin dinamikası</u>	34
<u>2.3. Kəndin infrastrukturası və turizmin inkişafı</u>	39
<u>3. Fəsil: Azərbaycanda kənd turizminin inkişaf istiqamətləri</u> :.....	47
<u>3.1. Azərbaycanda kənd turizminin inkişafında dövlət siyasəti</u>	47
<u>3.2. Regionlarda kənd turizminin inkişaf istiqamətləri</u>	50
<u>3.3. Beynəlxalq kənd turizminin təşkilinin əsas istiqamətləri</u>	55
<i>Nəticə və təkliflər</i>	61
<i>Istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı</i>	65

GİRİŞ:

Mövzumuzun aktuallığı ondan ibarətdir ki, turizm sektoru keçmişdən günümüzə qədər həm inkişaf etmiş, həm də inkişafda olan ölkələr tərəfindən sıx şəkildə maraq göstərilən bir sektor olmuşdur. Bunun ən əhəmiyyətli səbəbi isə, dünyada ən sürətli inkişaf edən sektorlardan biri olmasıdır. Dünya Turizm Təşkilatının 2020-ci ildə turizm gəlirinin 2 trilyon dollar olacağına, bunun da 20% ə qədəri kənd turizminin payına düşəcəyini planlaşdırır. Çox zəngin turizm potensialına sahib olan Azərbaycan üçün xüsusilə işsizlik probleminin həllində kömək etməsinin təmin etməsi nöqtəsində turizm sektorunun əhəmiyyətini artırmaqdadır. Turizm sektorunun struktur xüsusiyyətləri, məşğulluq yaratma potensialı baxımından onu digər sektorlardan fərqləndirir.

Kənd turizminin ölkənin iqtisadiyyatındakı rolu neft sektorundan asılılığın azaldılması, eyni zamanda turizmin yalnız dəniz turizmi deyil, ölkə daxilinə yönəlmiş və əhali ilə qarşılıqlı surətdə inkişafı üçün kənd turizminin tədqiq edilməsidir. Eyni zamanda kənd turizminin məqsədi işsizliyin azaldılması, qadınların və gənclərin əməyindən tam olaraq faydalanmaqdır.

Bu tədqiqatın əhəmiyyəti odur ki, kənd turizmi fəaliyyətinin inkişafı kənd ərazilərində orta sinifin formalaşmasına təsir göstərir. Həmçinin sosial və iqtisadi cəhətdən zəif inkişaf etmiş ucqar kəndlərdə gənclərin başqa ərazilərə getməsinin qarşısının alan güclü vasitədir. Həmçinin böyük innovasiya cəlb etmədən kiçik həcmli sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsində də rolu vardır.

Apardığımız tədqiqatın predmeti bazar iqtisadiyyatında kənd turizminin əhəmiyyətidir. Obyekti isə ayrı – ayrı şəxslər, ailələr, fermalar, kənd təsərrüfatı, adət-ənənələr və turlistlərdir.

Mövzunun praktiki əhəmiyyəti çox böyükdür. Beləki apardığım bu təhlil iqtisadiyyatla turizm arasında qarşılıqlı əlaqələrə bir daha nəzər salmağa imkan yaradır və bununla da biz əldə olunmuş nailiyyətlər, bazar subyektlərinin daha səmərəli fəaliyyət göstərməsi imkanları, qarşıda duran problemlər və onların mümkün həlli yollarına nəzər salmaq imkanı qazanırıq. Burada mümkün

potensialın yenidən qiymətləndirilməsi və səmərəliliyin artırılması üçün təkliflər öz əksini tapıb. Bazar subyektlərinin vəziyyəti və rolu onların istehsal amillərinə olan münasibətləri – hansı istehsal amillərinə malik olmaları ilə müəyyən edilir.

Tədqiq edilən mövzu ilə bağlı topladığım informasiya və məlumatların mənbələri çox saylıdır. Burada müxtəlif yerli və xarici iqtisadçı müəlliflərin fikirləri, statistik məlumatlar, təhlil və araşdırmalar öz əksini tapıb. Həmçinin bu araşdırmada müxtəlif aktual qəzet və jurnallardan olan məlumatlardan da istifadə olunub.

Buraxılış işinin strukturu qarşıya qoyulan məqsədə uyğun olaraq formalaşdırılmışdır. Buraxılış işi girişdən, üç fəsildən və hər fəsildə üç sualdan, nəticə və təkliflərdən ibarətdir.

Buraxılış işinin birinci fəslində kənd turizminin əsas xüsusiyyətləri, ölkə ərazisində mövcud olan potensialı və kənd turizminin inkişafının Azərbaycan iqtisadiyyatındakı rolu öyrənilir. İkinci fəslində isə kənd turizmi və kənd təsərrüfatının qarşılıqlı əlaqəsi, kəndin sosial inkişafı və kəndin infrastrukturunun kənd turizminin inkişafındakı rolu araşdırılıb. Üçüncü fəsildə isə Azərbaycanda kənd turizminin inkişafında dövlət siyasəti, regionlarda inkişaf istiqamətləri və beynəlxalq təşkili istiqamətləri tədqiq edilmişdir.

1.Fəsil: Kənd turizminin sosial iqtisadi xüsusiyyətləri

1.1. Kənd turizminin xüsusiyyətləri

Azərbaycan üçün bu gün ən mühüm məqsədlərdən biri iqtisadiyyatın neftdən asılılığını aradan qaldırmaq və iqtisadi inkişafın kənd yerlərinə daha çox yayılmasını təmin etməkdir. Azərbaycan iqtisadiyyatında kənd təsərrüfatı neft və tikinti sahələrindən sonra üçüncü ən iri sahə olmaqla iş yerləri ilə təminatda ən böyük pay sahibidir (2006-cı ildə kənd təsərrüfatında bütün məşğul əhalinin 39,1%-i, neft sektorunda isə cəmi 1%-i işləyirdi). Eyni zamanda bu sahə həm də kənd yerlərində yoxsulluğun azaldılmasına əsaslı təsir edən sahədir.

1995-ci ildən uğurla həyata keçirilən aqrar islahatlar nəticəsində ölkə iqtisadiyyatında bazar münasibətlərinin qurulmasına, torpaq və əmlakdan səmərəli istifadə edilməsi, aqrar bölmənin sahə strukturunun təkmilləşdirilməsi, sahibkarlığın formalaşmasına, kəndin simasının dəyişdirilməsinə ciddi təsir göstərmişdir. Kənd təsərrüfatının sosial və sahəvi tərkibində əsaslı dəyişikliklər baş vermişdir. İri təsərrüfat formalarının əvəzində müxtəlif mənsubiyyətli çoxsaylı təsərrüfat subyektləri yaradılmış, geniş miqyaslı özəlləşdirmə siyasətinə uyğun olaraq, kənd təsərrüfatına yararlı torpaq sahələri, mal-qara, istehsal və qeyri-istehsal obyektləri, kənd təsərrüfatı texnikası üzərində dövlət mülkiyyət forması fərdi (şəxsi) mülkiyyətlə əvəz edilmişdir. Kənd təsərrüfatı istehsalçılarının sayı 1.208,7 min vahidlə xarakterizə edilir. Bu istehsalçıların 99,98 faizi özəl, 0,02 faizi isə dövlət təsərrüfatlarından ibarətdir. Bundan əlavə, 78.648 müxtəlif növ kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı, emalı və satışı ilə məşğul olan bağ evi təsərrüfatları mövcuddur. İxtisaslaşdırılmış kənd təsərrüfatı istehsalçılarının 66,8 faizi ailə kəndli, 32,8 faizi ev təsərrüfatları, 0,2 faizini isə kəndli (fermer) təsərrüfatları təşkil edir. 2006-cı ilin ÜDM-də kənd təsərrüfatı, ovçuluq və meşə təsərrüfatı sahəsində yaradılan əlavə dəyərin xüsusi çəkisi 7,1% təşkil etmişdir. 2005-ci illə müqayisədə məhsul istehsalının həcmi kənd

təsərrüfatı, ovçuluq və meşə təsərrüfatında 0,9 faiz artmışdır, o cümlədən bitkiçilik üzrə məhsul istehsalının həcmində 0,8 azalma, heyvandarlıq məhsulları istehsalında 2,9 faiz artım müşahidə edilmişdir. Bitkiçilik üzrə məhsul istehsalının həcmnin azaldılması əkin sahələrinin azalması hesabına baş vermişdir.

Kənd təsərrüfatı iqtisadiyyatın mürəkkəb sferası olmaqla digər sahələrdən əhəmiyyətli dərəcədə fərqləndiyindən müvafiq olaraq istehsal prosesi də özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə seçilir. Bu xüsusiyyətlər kənd təsərrüfatında əmək munasibətlərinə və onun tənzimlənməsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir.

1. Torpaq kənd təsərrüfatı istehsalında istehsal vasitəsi kimi çıxış edir.

2. Kənd təsərrüfatında istehsal prosesi təbii amillərlə bilavasitə bağlıdır. İstehsalı nəzərdə tutulan kənd təsərrüfatı məhsulları bioloji qanunlar və qanunauyğunluqlara əsaslanan bitki və heyvanlar aləminin inkişafına söykənir.

3. Kənd təsərrüfatı istehsalında iqlim amilləri əhəmiyyətli rol oynayır.

4. Kənd təsərrüfatı məhsulları bioloji xüsusiyyətlərindən asılı olaraq müxtəlif təbii iqlim xarakterinə malik zonalarda yerləşdirilir. İstehsalın yerləşdirilməsi və ixtisaslaşma zamanı bu məsələ xüsusi diqqətdə saxlanılır.

5. Kənd təsərrüfatında istehsal dövrü ilə iş müddəti ust-ustə düşmür, yəni onlar fərqli dövrləri əhatə edir. Belə ki, ilkin iş prosesi başa çatdıqdan sonra son məhsul alınanadək istehsalın təbii inkişaf mərhələsi başlanır.

6. Kənd təsərrüfatında istehsalın mövsümlüyü ilə əlaqədar olaraq işsizlik problemi və nəticədə kənd əhalisinin şəhərə axımı bu sahədə diqqət cəkən əsas məsələlərdəndir. Problemin yaranmasının qarşısının alınması üçün bitkiçilik və heyvandarlığın biri digərinin məhsulundan istifadə baxımından uyğun sahələrinin, məsələn, taxılçılıqla yanaşı quşçuluğun, maldarlıqla yem məqsədilə nəzərdə tutulan məhsullar istehsalının (yonca, arpa, qarğıdalı və s.) və s. paralel istehsalının həyata keçirilməsi iş qüvvəsindən səmərəli istifadəyə şərait yaratmaqla kənd təsərrüfatının inkişafı üçün əsas şərtlərdən biri kimi qəbul edilir.

7. Kənd təsərrüfatında istehsal olunan məhsulların müəyyən qismi təkrar istehsal prosesində yenidən iştirak etmək xüsusiyyətinə malikdir. Bu o deməkdir ki, istehsal məhsullarının heç də hamısı satış üçün nəzərdə tutulmur.

8. Kənd təsərrüfatından əldə olunan həm bitkicilik, həm də heyvandarlıq məhsulları bəzi sənaye sahələrinin xammala olan tələbatını ödəməklə yanaşı onların biri digərinin istehsalı prosesində iştirak edə bilər.

9. Texniki vasitələr, qurğu və avadanlıqların böyük qismi kənd təsərrüfatında mobil xarakter daşımaqla onlardan istehsal prosesində istifadə bəzi hallarda birgə şəkildə həyata keçirilir.

10. Kənd təsərrüfatında bu sahənin xarakterinə uyğun olaraq müxtəlif mulkiyyət və çoxsaylı təsərrüfatçılıq formaları fəaliyyət göstərir. Bu, həm dövlətin iqtisadi siyasətinin həyata keçirilməsi və maraqlarının qorunmasında, həm də istehsalçının öz fəaliyyət istiqamətini və formasını müəyyənləşdirməkdə mühüm əhəmiyyət daşıyır. Butun bunlar digər amillərlə yanaşı, əmək munasibətlərinə və onun tənzimlənməsinə spesifik yanaşmanı tələb edir. Bu baxımdan kənd təsərrüfatı müəssisələrində əmək munasibətlərinin tənzimlənməsinin özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir.

Həyata keçirilən tədqiqatlar nəticəsində məlum olur ki, qarşıdakı illərdə dəyişən turizm anlayışına paralel olaraq kütləvi turizm istiqamətli motivasiyalarda azalma müşahidə olunaraq, təbiət ilə inteqrasiya olunan, ətraf mühitə həssas, fərqli mədəniyyət və həyat formalarıyla inteqrasiyaya imkan təmin edən turizm məhsullarına istiqamətli motivasiyanı artıracaqdır. Bütün bu imkanların toplandığı turizm növü alternativ turizmdir.

Pozulmamış təbii quruluşu, bölgə mədəniyyəti, dincliyi, səssizliyi və daha saya biləcəyimiz onlarla üstünlükləriylə ölkəmiz bu alternativ turizmə namizəddir.

Azərbaycanın hələ inkişaf etməkdə olan bir ölkə olması, təbii və kənd mədəni dəyərlərinin və irsinin böyük hissəsinin varlığını canlı şəkildə davam

etdirməsi, Azərbaycanın bir çox bölgəsində kənd turizminin inkişaf etdirilməsi üçün böyük bir potensialın varlığını göstərir.

Dünyada və ölkəmizdə insanlar aktiv, təbii və xüsusi bir axtarış içindədirlər. Çox böyük zəngin təbii dəyərləri və idman turizminə istiqamətli bir potensialın olduğu bölgələr daha da diqqət çəkil.

Bölgə əhalisinin vəziyyətini yaxşılaşdırarkən ətrafı da qorumağı məqsəd qoyan bu turizm növü, yerli və ictimai varlığı məhv edən kütləvi turizmə yaxşı bir alternativ meydana gətirir. Bu turizm növünün əsas lokomotivi isə yenə qadınlardır. Bu layihə ilə çoxu əkinçilikdə pulsuz ailə işçisi olaraq çalışan kəndli qadınların əməklərinin əlavə dəyərini yenə onlara çatdırmaq məqsəd qoyulur.

Şəhər həyatının yox etdiyi xoşluqları, təbiətiylə, insanı ilə, ənənələriylə təqdim edən kənd turizm (eko turizm) qarşıdakı illərin üstünlük veriləcək tətillər keçirmə forması olacaq. Bu turizmin həyata keçirilməsində əsas məqsədlərdən biri şəhər insanına təbiəti xatırladarkən kənd qadınının və gənclərinin əməyini də qiymətləndirməkdir.

Kəndli qadın və gənclərimiz çox vaxt kəndlərinə, qəsəbələrinə gələn turistlərdən xəbərsiz qalır. Halbuki, xüsusilə xarici turistlərə yerli mədəniyyət və həyat tərzini ən yaxşı izah edəcək kəslər onlardır. Ayrıca çıxardıqları təbii, bölgəyə xas qidalar və əl işlərini onlara satma imkanı tapacaqlar. Bu qaynaqların qiymətləndirilməsi üçün təbii gözəllikləri və tarixi məkanları olan kəndlərdə yeni infrastrukturun qurulması lazımdır. Kəndlilərin məhsullarını sata biləcəkləri gigiyenik sahələr yaradılması, ayrıca kəndin gənclərinə də xarici dil təhsili verilərək ünsiyyət qurmaları təmin edilməsi, kəndin gənclərini xarici dil öyrənmələri mövzusunda yönləndirib onların dil kurslarına getmələrinə kömək olunması, beləliklə kəndlərinə gələn turistlərlə tək-tək maraqlanma fərsətini tapacaqlar. Həm çıxardıqları məhsulları satıb gəlir əldə edəcəklər, həm də yerli mədəniyyəti yaşayaraq danışacaqlar.

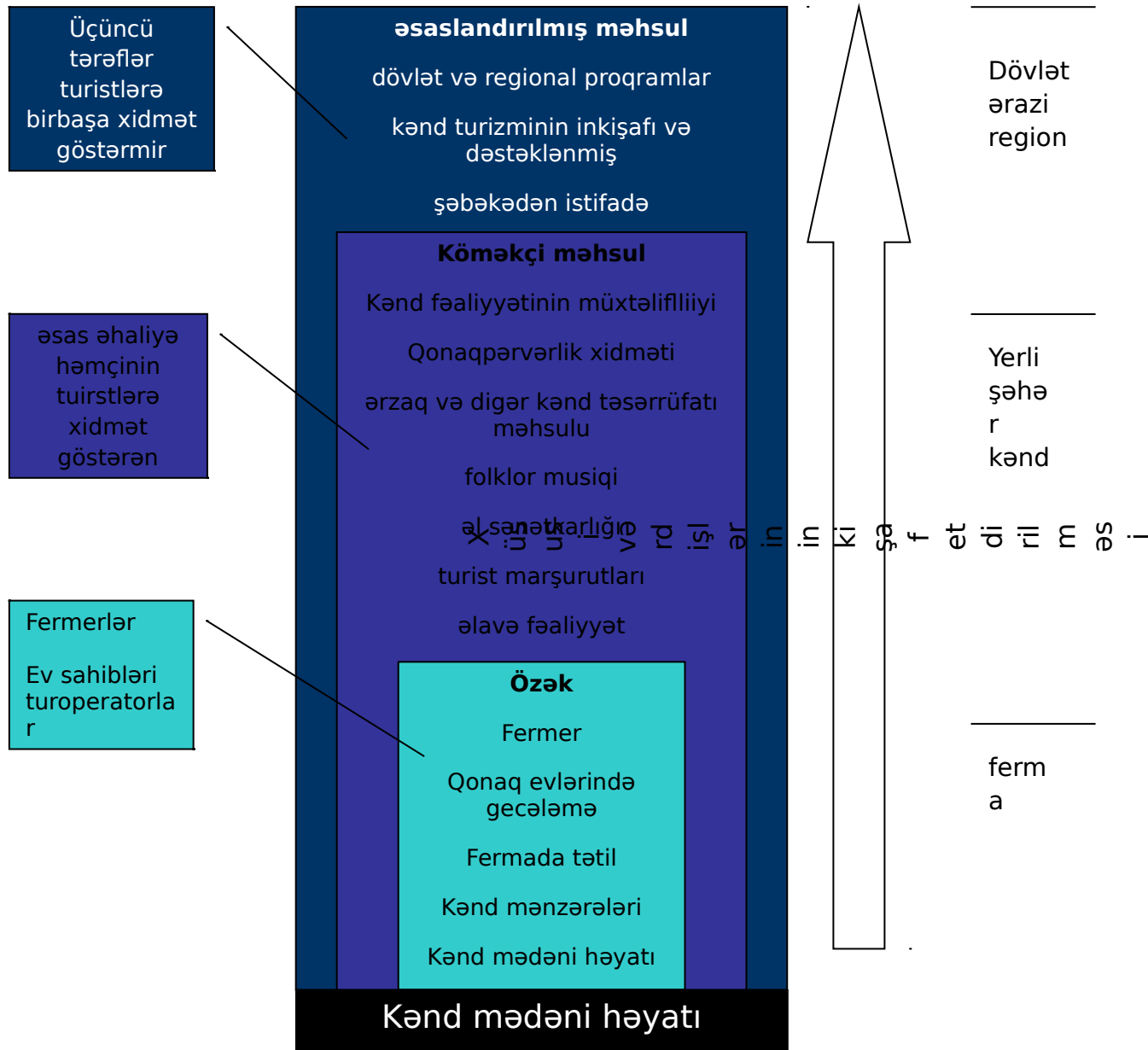
Turizmdən əldə ediləcək gəlirin artırılmasında ən əhəmiyyətli variantlardan biri turizmin növlərə ayrılmasıdır. Turizmə dünyada inkişaf edən trendləri də nəzərə alaraq kənd turizmi əhəmiyyətli bir alternativdir deyə bilərik. Əhalimizin əhəmiyyətli bir hissəsinin kəndlərdə yaşadığını, kəndlərdə əhəmiyyətli təbiət gözəlliklərini saxladığımız da fikirləşildiyində kənd turizmi sahəsində sahib olduqlarımızın ölçüləri daha dəqiq ola bilər.

Kənd turizmi ilə şəhərdə yaşayan insanların ekoloji fermalarda həyatı sınıyaraq, ekoloji həyat ilə əlaqədar məsuliyyətlərini daha çox hiss etmələri və gündəlik həyatlarına daha çox əks etdirmələri, yerli mədəniyyətlərin yaxından tanınması və yaşadılması, şəhər insanının əkinçiliklə və torpaqla yaxınlaşmasının təmin edilməsi, istehsalçı və istehlakçının istehsal mühitində birləşdirilməsi, kiçik kəndlərdə yaşayanlara əlavə gəlir təmin edərək şəhərlərə köç və buna bağlı olaraq iqtisadi və sosial problemlərin azaldılması kimi bir çox məqsədləri var. Yuxarıda sıralanan bu məqsədləri də nəzərə alsaq, kənd turizmi (Agro turizm, eko turizm, ya da əkinçilik turizmi) olaraq da adlandırılan bu yeni turizm şəkli ölkəmiz üçün olduqca yeni və gələcək vəd edən bir turizm seçeneği olduğunu deyə bilərik.

Kənd turizmi insanların davamlı iqamət etdikləri yerlər xaricindəki kənd ərazilərinə səfərləri, buradakı kənd təsərrüfatı istehsalçılarının istehsal etdikləri mal və xidmətləri ilə əlaqələrin bütünü olaraq təyin olunur. Təbiətə və kənd həyatına həsrət duyan insanların, kənddə təbiət ilə daha yaxın əlaqə içində olaraq bütün dərdlərini çətinliklərindən xilas olmaları üçün seçdikləri tətillər əraziləri şəklində də ifadə edə bilərik. Agro turizm isə gəlir səviyyəsi aşağı kənd xalqına iqtisadi dəstək təmin etməkdə, yerli mədəniyyətlərin tanınması və yaşadılmasında iştirak edilə bilər və təbii mühitlərdə təbiət ilə iç-içə bir tətillər keçirilir. Əkinçilik turizminə açılacaq sahələrin, təbii və tarixi gözəlliklərə və mədəni zənginliklərə sahib və nəqliyyatın asan olması, təbii, sadə və təmiz mühitdə yerləşmə imkanına sahib olması, proqramın müvəffəqiyyəti baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Kənd turizm sənayesinin quruluşu

sxem 1.

Kənd turizminin təşkil edilməsi sənayesinin yaxşı təşkilindən və doğru idarəedilməsindən asılı olaraq formalaşır. Kənd turizm sənayesinin quruluşu yuxarıdakı hissələrdən ibarətdir: əsaslandırılmış məhsul, köməkçi məhsul və özək. Bu hissələr özlərinə görə alt qruplardan və təsir istiqamətlərindən təşkil

olunmuşdur ki, buda aşağıdakı cədvəldə əks olunmuşdur. Eyni zamanda kənd turizm məhsulunun inkişaf etdirilməsi üçün kənd əhalisində müəyyən vərdişlər yaradılmalıdır ki, buda əhatə dairəsindən asılıdır.

Kənd turizm müvəqqəti bir hadisə deyil. Bu səbəblə kənd turizminin inkişafını təmin edən səbəblər uzun dövrlərə yayılmışdır. Bunlar səyahət bazarındakı nəqliyyat və rabitənin inkişafı və rəhbərliklərin dəyişməyə kömək olma səyləri kimi uzun dövrlü dəyişikliklərlə əlaqədardır.

Kənd turizminin inkişafı və inkişafa davam etməsindən məsul olan faktorlar isə bu alt başlıqlar halında ifadə edilə bilər.

- Təhsil səviyyəsinin yüksəlməsi
- Mədəniyyət marağının artması
- Boş zamanın artması
- Nəqliyyat və rabitənin inkişafı
- Sağlam olma şüurunun artması və sağlam həyat istəyi
- Qidalanma xərcləri
- əyləncə xərcləri
- yaşlı amma aktiv əhali sayının artması
- xüsusi yeməklərə maraq
- ekologiya və ekoloji həyat şüurunun artması
- uyğun mühit təmin edilməsi
- müstəqillik, fərdilik
- kənd turizminin bir inkişaf vasitəsi olaraq görülməsi

Dünyada kəşf etmək məqsədli edilən eko turizm, son illərdə ölkəmizdə də sıx şəkildə gündəmə gəlir, lakin daha çox kənd turizmi olaraq bilinir. Halbuki eko turizm, sosial və mədəni fəaliyyətləri də daxil olduğu, geniş sahələrdə bir çox fəaliyyəti əhatə edən bir bütün olaraq ələ alınmaqdadır. Turizm Nazirliyi isə

ekoturizmi, yaylaq turizmi, quş müşahidə turizmi, fotosafari, axar su idmanları, ferma turizmi, bitki araşdırma turizmi, təbiət velosiped turları, atlı təbiət yürüyüşü, düşərgə turizmi, mağara turizmi, dağ turizmi və təbiət gedişi şəklində qruplaşdırılır.

Bu gün üçün az saydakı kəndimizi həqiqi mənada çöl turizminə açıldığını görərkən, eyni zamanda böyük bir potensialın varlığını da bilirik. Hətta bu potensialın mənzərə və mədəniyyət baxımından bir-birindən fərqli xüsusiyyətlər təqdim edən coğrafi bölgələrimizdən başlayaraq, qəsəbə və kəndlərimizə qədər gələn bir detalda müəyyən olunması olduqca çətindir. Çünki potensial təyin etmə, yalnız bir yerin çöl turizminə uyğunluğunun ölçülməsi ilə məhdud deyil, bir çox faktorun bir yerdə qiymətləndirilməsi lazım olan disiplinlərarası kompleks bir işdir (Observatoire Europeen Leader, 1997). Ayrıca, potensialı təyin etmək qədər əhəmiyyətli olan iki mövzuya daha diqqətlər çəkilə bilər:

- Azərbaycan turizmində kənd turizminə ehtiyac varmı?
- Kənd turizmi Azərbaycan turizmində necə iştirak edə bilər?

Burada kənd turizmi, ferma turizmi, yaşıl turizm və kənd təsərrüfatı turizminin hamısını birləşdirən bir anlayışın əhəmiyyətini ortaya qoymaq və yuxarıdakı iki suala cavab tapmaq məqsəd qoyulmuşdur. Burada unudulmaması lazım olan bir xüsusiyyət vardır. Ölkəmizdə əgər kənd turizminin inkişaf etdirilməsi istənilsə, yalnız ölkəmiz turizm baxımından əhəmiyyətini ortaya qoymanın kafi ola bilməyəcəyi bilinməli, ayrıca ölkə iqtisadiyyatına da nə kimi köməyi ola biləcəyini bilməliyik. Çünki kənd turizmi, qadının məşğulluğu, yerli əhalidə sahibkarlıq ruhunun odlaması, gəlirlərin artırılması və dinamizm qazandırması, iqtisadi sektorları hərəkətə gətirməsi, bölgə və ölkə səviyyəsində kəndin inkişafına dəstək olması baxımından, əhəmiyyətli bir gücə malikdir.

Ölkəmizin hələ inkişaf etməkdə olan bir ölkə olması, təbii kənd mədəni dəyərlərinin və irsinin böyük hissəsinin varlığını canlı şəkildə davam etdirməsi səbəbiylə bir çox bölgəmiz davamlı ekoturizm üçün böyük bir potensial təşkil

edir. Bununla birlikdə ölkəmizdə böyük potensial olmasına baxmayaraq bir sıra mənfiliklər də müşahidə edilir. Bunlar eko turizm anlayışı ilə işlədilən məkanların yox deyiləcək qədər az olması, buralarda reallaşdırılan fəaliyyətlərin qeyri - mümkünlüklər səbəbiylə məhdud ölçüdə qalması, çirklilik, təqdimatın qeyri-kafiliyi bir sıra problemləri də özü ilə gətirməkdədir.

Kənd turizminin məqsədi insanların təbii şəxsiyyət axtarışını qarşılamaq və kəndləri qorumaq və təbii tarazlığını nizamlayaraq təbii gözəllikləri olan yaylaqların dəyərləndirilməsinin təmin edilməsidir.

Ölkəmiz, sahib olduğu uyğun iqlim xüsusiyyətləri, üstün mənzərə dəyərləri, kənd mədəniyyətinin üstünlük qazandığı ənənəvi həyat forması və alpinistlik, atlı təbiət gəzintisi, trekking, yamac paraşutu, flora/fauna araşdırması, jeep safari və s. təbiət idmanlarına uyğun sahələr ilə kənd turizminə son dərəcə əlverişlidir.

Kənd turizm mərkəzlərinin seçilməsindəki ümumi meyarlar:

- ✓ Təbii dəyərlərə istiqamətli potensialın zəngin olması
- ✓ Memari cəhətdən zənginliyi
- ✓ Şəhər mərkəzinə nəqliyyatın asan təmin edilən olması
- ✓ Bölgə əhalisinin adət - ənənələrinin turizmə yaxın olması
- ✓ Fəaliyyətlərin iqtisadi olaraq davam etdirilə bilməsi
- ✓ Digər turizm növləri ilə inteqrasiyasının təmin edilə bilən olmasıdır.

Kənd turizminin həyata keçirilməsindəki məqsədlər:

➤ Kənd ərazisində yaşayan əhalinin turizm gəlirlərindən pay almasının təmin edilməsi

➤ Turizmə investisiya qoyan sahibkarlar üçün iqtisadi baxımdan uyğun və cazibədar kənd turizm mərkəzlərinin yaradılması

➤ Kənd turizminin davamlılığı üçün məhsul müxtəlifliyinin təmin edilməsi

➤ Kənd turizminə istiqamətləndiriləcək turist profilinin təyin olunması

Kənd turizmi - kənd təsərrüfatı fəaliyyətləri maneə törətmədən, çöl bölgələrin istirahət etdirici təsirindən istifadə edərək, gəlir səviyyəsi digər sektorlara görə aşağı olan əkinçilik segmentindəki istehsalçılara əlavə gəlir

imkanları təmin edən, bölgə və ölkə iqtisadiyyatını, sosial və mədəni quruluşunu müsbət istiqamətdə təsir edən bir fəaliyyət sahəsidir.

Kənd turizminin həyata keçirilməsindən əldə edilən faydaları belə sıralana bilər:

➤ kənd turizmi ilə əkinçilik məhsuluna tələb artmaqda, bundan istehsal və istehsalçı müsbət istiqamətdə təsirlənməkdədir.

➤ kənd turizmi ilə turistik mal və xidmət sektoru və bunların yan sektorları da inkişaf etməkdədir.

➤ kənd turizminin inkişafından məşğulluq, əlavə gəlir, həyat səviyyəsi, kənddən köçlər və ictimai gəlirləri müsbət istiqamətdə təsirlənməkdədir.

➤ kənd turizmi ilə istirahət xüsusiyyətini itirən ənənəvi tətillik bölgələrinin (sahil turizmi) yükü azalmaqda və tətilləri məkan içinə yaymaq mümkün olmaqdadır.

➤ kənd turizmi ilə az xərclə, daha yaxşı vaxt keçirmək (xüsusilə ailələr və uşaqları üçün) tətillik imkanı yaradır.

➤ kənd turizmi ilə şəhər və kənd ərazilərində yaşayanların həyat və davranışları arasındakı fərq əhəmiyyətli dərəcədə azaldılmaqdadır.

1.2. Kənd turizminin potensialı

Ümumdünya Turizm Təşkilatının (ÜTT) və Beynəlxalq Valyuta Fondunun məlumatlarına görə 1998-ci ildən turizm dünya üzrə mal və xidmət ixracında (cəmi 6.738 trln. ABS dolları) avtomobil sənayesini (7.8 faiz), kimyəvi mallar istehsalını (7.5 faiz), ərzaq məhsulları (6.6 faiz), kompüter və ofis avadanlığı (5.9 faiz) və yanacaq (5,1 faiz) geridə qoyaraq birinci yerə (532 milyard ABS dolları və ya 7,9 faiz) çıxmışdır.

ÜTT mülahizələrinə görə beynəlxalq turist gəlmələrinin sayı 2000-ci ilə nisbətən 2020-ci ildə 2.2 dəfə artacaqdır (698 mln nəfərdən 1.561 mlrda qədər). Eyni zamanda turizmdən gələn gəlirlərin 4.2 dəfə artacağı gözlənilir.

Planetimizin 11 iqlim tipindən 9-u bu və ya digər şəkildə: yarımşəhra quru-çöl qurşağdan tutmuş subnival qurşağa qədər ölkəmizin ərazisində mövcudluğu hamıya məlumdur. Flora aləmi özünün parlaqlığı və rəngarəngliyi ilə adamı məftun edir. Burada Qafqaz florasının demək olar ki, bütün növlərinə təsadüf edilir. Son 13 milyon ildə dünyada baş verən relyef və iqlim dəyişikliklərinə duruş gətirən Eldar şamı yalnız Azərbaycanın təbii şəraitində qorunub saxlanılmışdır.

Təəssüflə qeyd edilməlidir ki, ölkəmiz böyük turizm potensialına malik olmasına baxmayaraq onun çox cüzi hissəsindən istifadə olunur. Hazırda Azərbaycan Respublikasının regionlarının və bütövlükdə ölkənin turizm potensialından səmərəli istifadə məsələsi xüsusi əhəmiyyət kəsb etməyə başlamışdır. Bu fakt müasir iqtisadi şəraitə uyğun olaraq ölkənin rekreasiya potensialının qiymətləndərilməsi və istifadəsinə yanaşmanın təkmilləşdirilməsini tələb edir. Son dövrlərdə regional siyasət Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fəaliyyətində prioritet istiqamətlərdəndir. 2004-cü ilin fevralında təsdiq olunmuş “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı (2004-2008-ci illər)” Dövlət Proqramı və onun yerinə yetirilməsi ilə bağlı keçirilmiş müxtəlif müşavirələr bunun bariz sübutudur.

Kənd turizmi regionunun rekreasiya potensialının əmsalının qiymət dəyişgənliyinin diapazonu 370-dən 800 bal arasında müəyyənləşdirilir. Kəndin perspektivliyi əmsalı üçün əks şkaladan istifadə olunur, yəni matrisada o, 600-dən 240 bala qədər olan həddə ölçülür. İki kordinatın kəsişməsindən dörd kvadrat törəyir ki, onların da hər biri müəyyən rekreasiya potensialına malik regionu xarakterizə edir. Əgər kənd hər iki əmsala görə (rekreasiya potensialı və perspektivlik) yüksək qiymətlə xarakterizə olunursa onda o, liderlər qrupuna mənsubdur. Liderlər yüksək rəqabətə davamlılıq və müasir iqtisadi şəraitə uyğunlaşmaq qabiliyyətinə malikdirlər.

Əgər kəndin perspektivlik əmsalına görə yüksək və rekreasiya potensialına görə aşağı qiymətlə xarakterizə olunursa, onları yüksək perspektivli regionlar sırasına aid etmək olar. Belə kəndlər hətta regional ehtiyatlardan məhdud istifadə şəraitində belə yüksək sahibkarlıq fəallığı və rəqabətə davamlılıq müşahidə olunur. Perspektivlik əmsalının aşağı və rekreasiya potensialı göstəricilərinin yüksək qiymətinə malik kəndlər tərəfimizdən yüksək rekreasiya potensialına malik regionlar sırasına aid edilir. Belə regionlar zəngin rekreasiya ehtiyatlarına malik olsa da belə, sahibkarlığın zəif fəallığı olan bölgə kimi xarakterizə olunur ki, nəticədə kəndin turizm ehtiyatlarından kifayət qədər istifadə olunmur. Hər iki əmsal (perspektivlik və rekreasiya potensialı) aşağı qiymətə malik olarkən belə bölgələr perspektivliyi və rekreasiya potensialı zəif olan regionlar kimi dəyərləndirilir. Bu qrupa rekreasiya potensialından kifayət qədər istifadə olunmayan, sahibkarlıq fəallığı və rəqabətə davamlılığı zəif olan kəndlər daxil edilir. Lakin bu yanaşma sadəliyi və əyaniliyi ilə yanaşı aşağıdakı çatışmamazlıqlara malikdir:

- kəndin vəziyyəti barədə məlumatların toplanılmasının çətinlikləri. Bu çatışmamazlığı aradan qaldırmaq üçün çox, az, bərabərlik işarəsindən istifadə etmək olar;

- matrisa kəndin vəziyyətinin statistik mənzərəsini əks etdirir ki, onun da əsasında proqnoz vermək mümkün deyildir. Bu çatışmamazlığı müəyyən zaman qisimində təkrar ölçmələr və matrisa üzərində kəndlərin xüsusiyyətlərinin dəyişkənliyi istiqamətinin qeydi ilə azaltmaq olar;

- kəndin potensialının iki əmsala əsasən qiymətləndirilməsi çox sadələşmiş bir üsuldür. Bu çatışmamazlığı çoxmeyarlı General Electric və ya Shell/DRM matrisalarının köməyi ilə aradan qaldırmaq mümkündür.

Kənd turizminin potensialının vəziyyəti daima xarici və daxili amillərin təsiri nəticəsində dəyişir. Bu səbəbdən də, Azərbaycan Respublikasının kənd turizminin potensialı mütəmadi olaraq dəyərləndirilməli, ehtiyatlar aşkarlanmalı və turizmin inkişaf proqramlarında əksini tapmalıdır. Məlumdur ki, iqtisadi yüksəliş və

çiçəklənmə öz potensialını sistematik olaraq müəyyən edən və inkişaf etdirən regionlara xasdır.

Kənd turizm potensialının qiymətləndirilmə metodikası regional turizmin inkişaf proseslərinin nizama salınma problemlərinin həlli üçün nəzərdə tutulmuşdur. Onun əsasını turizm regionunun xüsusiyyətlərinin tədqiqi təşkil edir ki, bu da turizm regionunun müasir iqtisadi şəraitə uyğunlaşma dərəcəsini qiymətləndirməyə və onun inkişafının məqsədyönlüyünü əsaslandırmağa imkan verir. Kənd turizm potensialının qiymətləndirmə alqoritmi tərəfimizdən yuxarıdakı formada hazırlanmışdır (sxem1). Qeyd edək ki, alqoritmin tətbiqi bir sıra mərhələlərin yerinə yetirilməsini nəzərdə tutur.

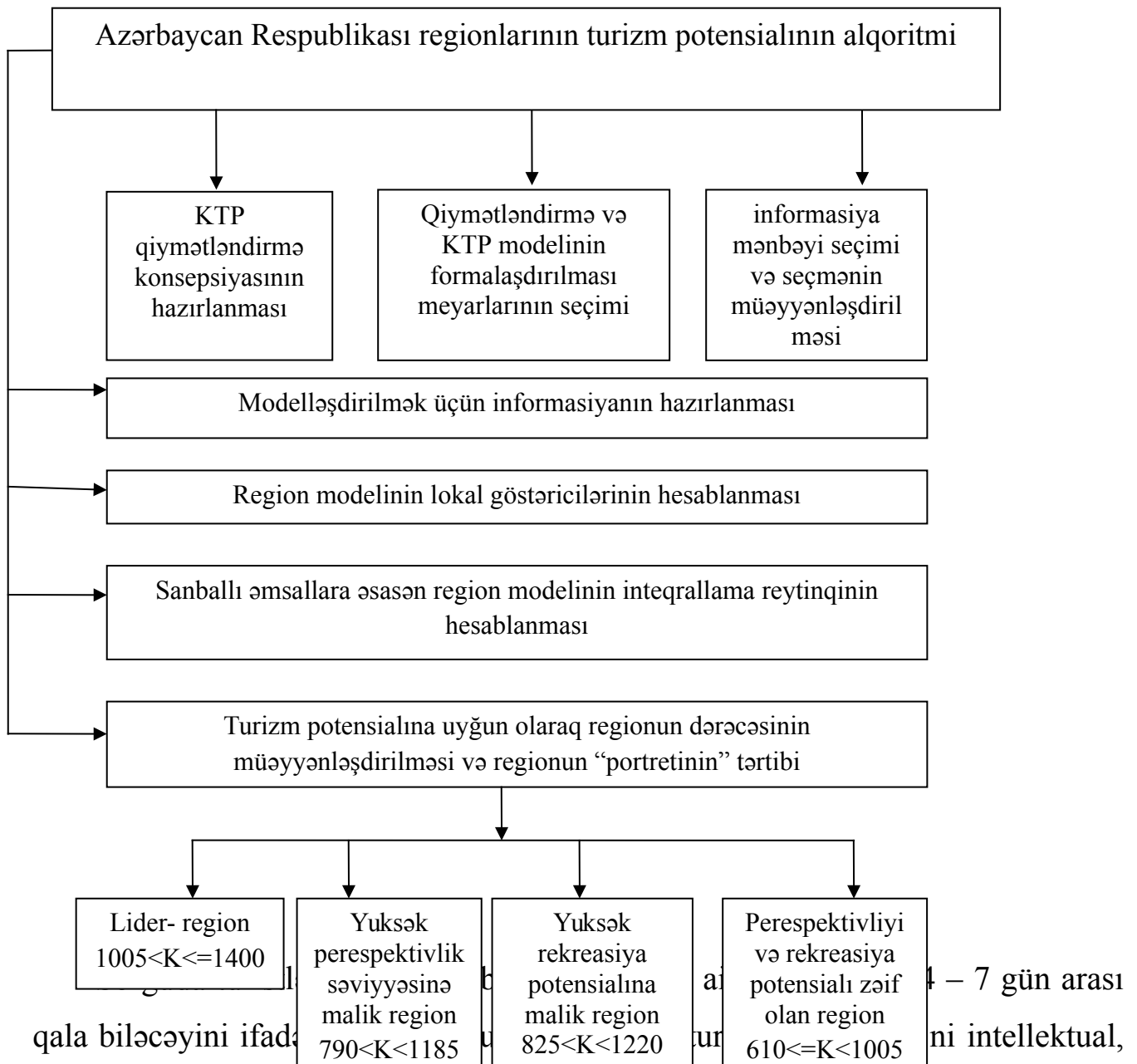
Kənd turizm potensialı strukturunun yuxarıda göstərilən əlamətlərə görə tədqiqi və müqayisəli qiymətləndirilməsi kənd turizm potensialını xarakterizə etməyə, həmçinin regionun turizm üçün perspektivliyini qiymətləndirməyə imkan verir. Təklif olunan əlamətlər rayonlaşdırmanın ümumcoğrafi prinsiplərinə əsasən seçilmişdir:

- ▲ obyektivlik göstərir ki, əlamətlər konkret xüsusiyyətləri əks etdirir;
- ▲ konstruktivlik rayonlaşdırma zamanı qarşıya qoyulan məsələlərin dəqiqliyi ilə müəyyənləşir, iyerarxiya regionları qarşılıqlı əlaqədə və tabecilikdə olan zonalara bölməyə imkan verir;
- ▲ baxışların müxtəlifliyi (qiymətləndirmə kompleksi) turizm növlərinin müxtəlifliyini nəzərdə tutur.
- ▲ Türkiyənin Ekologiya və Mədəniyyət Dəyərlərini Qoruma və Tanıtma Fondu (ÇEKÜL) Yüksək Məşvərət şurası(YDK) üzvü və eko turizm Mütəxəssisi Dr. Yusuf Örnek, Almaniyada 14-49 yaş qrupu nizamlı səyahət edən 8 min turist üzərində etdikləri sorğuda 18 % - nin hər hansı bir ölkənin kəndində tətillənməyi istədiklərinin ortaya çıxdığını açıqlayıb.

Dünyada ən çox tətillənmə mədəniyyətinə sahib millətin Almanlar olduğunu söyləyən Yusuf Örnək, 80 milyon əhalisi olan ölkənin 60 milyonunun hər il nizamlı bir şəkildə tətilləndiyini dilə gətirdi. Hər hansı bir kənd evində istirahət etmək istəyən turist sayının 10 milyona bərabər olduğuna bildirən Örnək, bunun turizmçilər tərəfindən çox yaxşı şəkildə qiymətləndirilməsi lazım olduğunu söyləyib.

Regionların turizm potensialı

Sxem2:

imkanlı və pullu turistlərdir. Həftəlik tətillər xərcləməsi isə ortalama 2 min 500 avro olduğu məlumdur.

UNEP - in araşdırmasına görə inkişaf etmiş ölkələr, turizmin yayla qolundan 90milyard dollar qazanır. Dünya Turizm Təşkilatı isə 2003-cü ildə bütün dünya turizminin 514,4 milyard dollara reallaşdığını ifadə edir. Türkiyə keçən il iqtisadiyyata, 14 milyon xarici ziyarətçidən 13,2 milyard dollar valyuta qazandı. Ölkəmizdə gəmi, ov, sağlamlıq, mədəniyyət, konqres, inanc, qış, golf, botanika, mağara, alpinistlik, hava, rafting, su-sualtı kimi turizm növləri mövcud. DTT -nin məlumatlarına görə valyuta faydalarının təmin edən ölkələr sıralamasında dünyada 65,1 milyard dollar ilə ABŞ birinci, 41,7 milyard dollar ilə İspaniya ikinci və Fransa 36,6 milyard dollar ilə üçüncü sırada iştirak edir. Ölkəmizi isə qonşu Yunanıstan 10,7 milyard dollar ilə 10-cu sırada izləyir.

Yalnız sahil turizmi baxımından deyil, eyni zamanda coğrafi mövqeyi səbəbindən kənd turizmi mövqeyindən böyük bir potensial və əhəmiyyətə malikdir. Bugün Fransada turizm yerləşmə tutumunun az qala yarısını kənd turizmi yerləşmə tutumu təşkil edir; bu sahədə, Gites de France (kənd tətilləri ilə əlverişli tətillər imkanları yaratmaqla) və Agriculture et Tourisme (kənd təsərrüfatı müəssisələri sahiblərinin səyahətlərini asanlaşdırır və kənd turizmi ilə maraqlandırır) adı altında iki əhəmiyyətli firma fəaliyyət göstərir.

Son dövrdə Azərbaycanda müxtəlif turizm istiqamətləri üzrə infrastrukturun yaradılması Bakı ilə yanaşı regionlarımızda da turizmin inkişafına təkan verilib və bu sahədə bir sıra müsbət dəyişikliklər əldə edilib. Eyni zamanda bu gün ölkəmizdə dünya turizm sənayesində mühüm yer tutan kənd turizmi də inkişafdadır. Kənd turizmin inkişafı ölkəmizə çoxsaylı əcnəbi turistlərin axınına təsir edir.

Kənd turizmi potensialı daha çox region potensialı və kənd təsərrüfatı məsulları, təbii resurslar və həmçinin ev təsərrüfatı ilə bağlıdır. Ona görə də hər bir sahənin son məhsulunun formalaşmasında digər fəaliyyətin və resursların rolu

onun nüvə əmələgətirici funksiyası kimi çıxış edir. Kənd təsərrüfatı və kəndin potensialı kənd turizmini təbii sərvətlərdən istifadə istiqamətlərini müəyyənləşdirir. Belə ki, kənd əhalisinin həyat səviyyəsi, kənd təsərrüfatı məhsullarının dinamikası, onun emalı, ərzaq təminatı kompleks inkişaf üçün şərait yaradır. Kənd təsərrüfatın məhsullarının inkişafı təsərrüfatla məşğul olanların sayının artmasına və məşğulluq səviyyəsinin yüksəlməsinə səbəb olur.

Kənd təsərrüfatının ümumi məhsulu (milyon manat)

Cədvəl 1:

	2009	2010	2011
Bütün təsərrüfat kateqoriyaları	3805.9	3877.7	4525.2
Bitkiçilik	2106.0	1999.2	2339.8
Heyvandarlıq	1699.5	1878.5	2185.4
Kənd təsərrüfatı müəssisələri	227.9	192.6	236.0
Bitkiçilik	70.0	60.0	82.2
Heyvandarlıq	157.9	132.6	153.8
Fərdi sahibkarlar, ailə kəndli və ev təsərrüfatları	3577.6	3685.1	4289.2
Bitkiçilik	2036.0	1939.2	2257.6
Heyvandarlıq	1541.6	1745.9	2031.6

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Statistika Komitəsi 2012 (www.azstat.org)

Kəndin iqtisadi potensialı daha geniş məqsədlər və resursları ilə formalaşır. Kənd əhalisinin təbii artımı, onların həyat səviyyəsi və iqtisadi rolu, region turizminin turizmini stimullaşdırmağa imkan verir. Kəndin coğrafi potensialı, onun ərazi yerləşməsi və iqtisadi səmərəli təsərrüfat formaları, həmin ərazidə turizm obyektləri yerləşdirməyə imkan verir.

Regional və kənd turizminin inkişafı yeni iş yerlərinin açılmasına kömək edir. Regionun infrastrukturun formalaşdırılması üçün əlverişli şərait yaranır. Bütün bunlar, əlbəttə, Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Proqramının və yoxsulluğun aradan qaldırılması Proqramının əsas müddəalarına cavab verir. Azərbaycanda yoxsulluq kəskin şəkildə azaldılıb, işsizlərin sayı minimuma endirilib. Bu vəzifə üç il bundan əvvəl qarşıya

qoyulmuşdu və bu müddət ərzində bu sahədə görülən işlər sübut edir ki, bizim ölkəmiz düzgün istiqamətdə inkişaf edir. İstehsal proseslərinin planlı şəkildə inkişaf etdirilməsi də turizm sənayesinin inkişafı ilə bağlıdır.

Qəbələ rayonunda mövcud olan turizm obyektləri hər il keçirilən nüfuzlu sərgilərində, dünya səviyyəli ixtisaslaşdırılmış yarmarkalarda iştirak edir və bazarda özünün turməhsullarını nümayiş etdirir. Turizm sahəsində rayonun müsbət imicinin formalaşması üçün qüvvələrini səfərbər edir. Ölkənin bir çox rayonlarında turizm sektorunda çalışan həmvətənlərimiz yaxşı bilir ki, xarici turistləri necə qarşılamaq lazımdır, onlar nəyi görmək, hansı adət-ənənələrlə tanış olmaq istəyirlər, milli mətbəximizin hansı yeməklərini daha çox xoşlayırlar, necə istirahət edirlər, hansı servise üstünlük verirlər. Bunun üçün hamımız, hər birimiz rayonumuza gələn qonaqların şən və mənalı istirahətinin təmin olunması üçün bütün qüvvələrimizi səfərbər etməliyik.

Şəki rayonu Azərbaycanın ən maraqlı, bənzərsiz və gözəl rayonlarından biridir. Şəki Azərbaycanın ən qədim şəhərlərindən biridir. Şəkiddə xalq sənətinin bir sıra növlərini bu gün də yaşadırlar. Şəkili ustalar üstü əlvan naxışlı sandıqlar düzəldir, qadınlar üçün «kələğayı» toxuyur, ipək və məxmər üzərində tikmə işləri görürlər. Yerli ustaların əl işləri arasında «təkəlduz» deyilən, ipək parçalardan istifadə edilməklə toxunan məmulat xüsusi maraq doğurur. Şəhərdə bu və ya digər peşə adlarını göstərən küçə adları hələ də saxlanmışdır: Dulusçular, Zərgərlər, Halvaçılar və s. öz ustaları ilə ad çıxarmış qədim emalatxanalara baş çəkərkən orada zərgərlik məmulatlarını, metaldan və ağacdən hazırlanmış müxtəlif suvenirləri görmək olar.

Şəkinin özünəməxsus və zəngin mətbəxi var. Görünür, bu yerin sakinlərinin mehribanlığı və şən əhvalı onların şirniyyatı çox sevməsi ilə bağlıdır. Şəkiyə gələnlər qırma badam, zilviyyə, qoz və düyü unundan bişirilmiş paxlava, nabat, adamın ağızında əriyən şirin pəşvəng halvası və başqa məşhur Şəki şirniyyatını

dadmaqdan özlərini saxlaya bilməyəcəklər. Bu sadaladığımız şirniyyat növləri və məşhur Şəki halvasının ətri bütün şəhərdə duyulur.

Qax rayonu turizmin inkişafı üçün geniş imkanlara malik bölgələrimizdəndir. Rayonun mülayim və saf dağ iqlimi, zəngin mineral şəfa bulaqları, ərarəngiz təbiəti, şələlələri, düzənlik və dağ meşələri, çayları burada turizmin inkişafı, ilboyu fəaliyyət göstərən istirahət və turizm mərkəzlərinin yaradılması üçün çox əlverişlidir. Qədim tarixə və mədəniyyətə malik bu diyarın hər bir guşəsi turistlər üçün əsl istirahət məkanıdır.

Qaxda qədim yaşayış məskənlərindən olan bu ərazi tarixi abidələri ilə də diqqəti cəlb edir. Rayonda 2-si dünya, 18-i ölkə və 48-i isə yerli əhəmiyyətli olmaqla, 68 tarixi abidə mövcuddur. Ləkit kəndindəki V əsrə aid məbəd, VI-VII əsrlərə aid məbəd kompleksi, Qum kəndində V-VI əsrlərə aid məbəd, İlisu kəndində “Sumuq qala”, “Beşbulaq”, “Ulu körpü” abidələri, habelə məscid və qalalar, Ağçay kəndində “Oğlan qala, qız qala”, Oncallı kəndində Oğuz qəbiristanlığı, Qax şəhərinin İçəri Bazar küçəsində Qala qapısı və divarları, habelə rayon ərazisində yerləşən onlarla digər abidələr tarixilik baxımından ziyarətçilər üçün böyük maraq kəsb edir.

İsmayılı rayonunda 17 turizm mərkəzi fəaliyyət göstərir, ancaq rayonun gözəl təbiəti hotellərdən istifadəni ləngidir, əvəzinə turistlərin kənd evlərinə üstünlük verməsinə səbəb olur. Bu il rayona istirahətə gələnlərin sayı 23 minə keçib. Bu isə ötən ilin ümumi göstəricisindən çoxdur. Basqal və Lahıc kimi qədim və unikal kəndlər, tarixi abidələr İsmayılıni valehedici məkana çevirib. Ötən il İsmayılıda 15 minə yaxın turist istirahət etmişdisə, bu ilin 6 ayı ərzində rayona 4 minə əcnəbi olmaqla 23 min 358 turist gəlib”. Qeyd edək ki, İsmayılıdakı istirahət mərkəzlərində bu il qiymətlərdə endirimlər də müşahidə olunur. Bunu istirahət obyektlərinin sayının artması və sağlam rəqabətin yaranması ilə izah etmək olar.

Regionlarda kənd turizmindən istifadə səviyyəsi			
Regionlar	İllər	2009	2010
Qax		4000	5000-dən çox
Şəki		3500	4000
Qəbələ		17000	25000-dən çox
İsmayıllı		15000	23000

Mənbə: Regional turizm informasiya mərkəzi (www.tim.com)

Azərbaycanın ən məşhur kənd turizm mərkəzi Xınalıqdır. Kiçik, lakin çox ecazkar olan Xınalıq Qafqaz dağlarının uca zirvəsində yerləşən amfiteatrdır. Quba rayonunda, 2350 metr yüksəklikdə yerləşir.

Xınalıqdan 7 kilometr məsafədə, Tufandağın ətəyində 3500 metr hündürlüyündə 3 müxtəlif göl yerləşir. Göllər bulaq suyu və qar hesabına yaranmışdır. Amma göllərin arasındakı gözəgörünməz əlaqə onların birləşmiş qablar kimi eyni səviyyədə qalmasına səbəb olur. Əfsanəyə görə keçmişdə göllərin böyüyündə ağac parçası üzürdü. Amma 2007-ci ildə Tufandağa keçirilən ekspedisiya zamanı göllərdə həmin taxta parçası müşahidə edilməmişdir. Burada bitki aləmi çox kəsad olduğu bir şəraitdə həmin ağacın olması çox müəmmalıdır. Yenə də həqiqətin aşkara çıxarılması üçün geniş tədqiqatlar aparılmalıdır. Kəndin ətrafında çoxlu sayda bulaqlar və mağaralar vardır. Xınalıqın tarixi barədə məlumatlar dəqiq deyildir. Əsasən Xınalıq etnosunun və dilinin tarixi araşdırmalarına və rəvayətlərə əsaslanan Xınalıq kəndinin tarixi təxminən 5000 il olduğu söylənir. Xınalıqlılar özlərini Nuh peyğəmbərin nəslindən olanlar kimi sayırlar. Onlar hesab edilər ki, tufandan sonra Nuhun oğulları - Sim və Xam müxtəlif yerlərə köç etmiş, və yalnız Yafət öz oğulları ilə həmin yerlərdə qalmış və buradan da Qafqaz xalqları törəmişdir. 2000 metrdən yüksəklikdə yerləşən kənd ərazisində rast gəlinən balıqqulağı və daşlaşmış balıq sümüklərini Xınalıqlar bu rəvayətin təsdiqi kimi göstərirler.

1.3. Kənd turizminin Azərbaycan iqtisadiyyatında rolu

Dünya alimləri qlobal iqtisadi problemlərin nəzəri – metodoloji əsasını işləyib hazırlamaqla, onların mahiyyətinin spesifik cəhətlərinin aşkar olunması üçün dövlətin siyasi, iqtisadi və sosial aspektlərdə öyrənilməsinə şərait yaratmışlar. Son onilliklərdə qlobal iqtisadi problemlərə aid mühüm işlər görülmüşdür. Artıq müstəqil inkişaf qoluna başlanmış respublikamızın da həll etməli olduğu problemlər arasında qlobal iqtisadi problemlərdə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir və bu sahədə geniş işlər görülməkdədir.

Yaxın gələcəkdə iqtisadi inkişaf strategiyasının əsas məqsədi aparılan iqtisadi islahatları dərinləşdirmək yolu ilə müasir bazar münasibətləri və dünya təsərrüfat sisteminin inkişaf meyilləri əsasında ölkənin iqtisadi sisteminin yeni inkişaf səviyyəsinə keçməsinin təmin olunması olmalıdır. Nəticə etibarlı ilə ölkənin iqtisadi qüdrətinin sürətli yüksəlməsinin təmin edərək bu strateji məqsəd ölkənin əsas təbii iqtisadi ehtiyatlarının aktiv təsərrüfatı dövrində cəlb olunmasının sürətləndirilməsi, o cümlədən Xəzərin neft və qaz ehtiyatlarının iqtisadiyyatın kompleks inkişafının təmin edilməsinə çevrilməsi və ondan istifadənin səmərəliliyinin yüksəldilməsi, yeni torpaq münasibətlərinin möhkəmləndirilməsi vasitəsi ilə əhalinin torpağa bağlılığını gücləndirilməsi və insan ehtiyatlarından istifadənin səmərəliliyini artırması kimi əsas vəzifələrin həllini nəzərdə tutur.

Azərbaycan iqtisadiyyatının bazar münasibətlərinə keçid şəraitində ölkədə nəzərdə tutulan neft kəmərlərinin, qaz kəmərlərinin tikintisi bir sıra strateji məsələlərin həlli, uğurlu gələcəkdən xəbər verir. Dövlət sektorunda olduğu kimi bazar iqtisadiyyatı ilə işləyən özəl sektorda böyük nailiyyətlər əldə etmişdir. Belə ki, 2005-ci ildə ÜDM 11,9 milyon manat olmuşdur. 2005-2007-ci illərdə ÜDM həcmində 2 dəfə artması nəzərdə tutulmuşdur. Belə inkişaf ölkədə həlli vacib olan problemlərin müxtəlif proqramlar çərçivəsində həyata keçirilməsinə imkan verəcəkdir.

Məqsədyonlu iqtisadi siyasət, xüsusilə sahibkarlığın inkişafına göstərilən hərtərəfli qayğı butovlukdə respublikanın sosial-iqtisadi həyatında muhum rol oynamaqla yanaşı, regionların iqtisadiyyatının əsasını təşkil edən kənd təsərrufatının daha da inkişaf etdirilməsinə möhkəm zəmin yaratmış və son illərdə bu sahədə yüksək nailiyyətlər əldə edilmişdir. Eyni zamanda, Regionların sosial-iqtisadi inkişafına və əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramlarında nəzərdə tutulmuş tədbirlərin uğurla həyata keçirilməsi, “Kənd təsərrufatı məhsulları istehsalçılara dövlət dəstəyi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 23 yanvar tarixli 1907 nomrəli Sərəncamına uyğun olaraq kənd təsərrufatı məhsullarının istehsalçılara hər hektar əkin sahəsinin becərilməsində istifadə etdikləri yanacağa və motor yağlarına görə dövlət tərəfindən budcə vəsaiti hesabına 40 manat yardım verilməsi, habelə istehsalçılara satılan mineral gubrələrin dəyərinin orta hesabla 50 faizinin dövlət tərəfindən ödənilməsi, eləcə də buğda istehsalçılarının maddi marağının artırılması və buğda istehsalının stimullaşdırılması məqsədi ilə dövlət budcəsinin vəsaiti hesabına əkilən hər hektar ucun 40 manat yardımın verilməsi, məhsuldarlığa təsir göstərən reproduksiya toxum materialının satışına görə əlavə maliyyə vəsaitinin ayrılması, habelə həftənin altıncı və bazar günləri kənd təsərrufatı məhsullarının satışı üzrə yarmarkaların təşkil edilməsi yetişdirilən məhsulun itkisiz yığılmasına müsbət təsir etmişdir. Sozun əsil mənasında, becərdiyi torpağın və əmlakın həqiqi sahibinə çevrilmiş Azərbaycan kəndlisi məhsul istehsalı sahəsində ilbəl yüksək nəticələr əldə etmiş və ayrı-ayrı kənd təsərrufatı məhsullarının istehsalının artırılmasında muhum nailiyyətlər qazanılmışdır. Milli iqtisadiyyatın inkişafı, istehsal olunan məhsulların rəqabət qabiliyyətinin artması ölkənin idxal-ixrac balansında da mütarəqqi meylləri gücləndirir, ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi imkanlarını artırır. Son illərin yekunları bir daha subut etdi ki, dövlətin aqrar sektora dəstəyinin artması öz müsbət nəticələrini verir və bu gün ölkəmiz əhalinin əsas ərzaq məhsullarına olan

tələbatını yerli məhsul istehsalı hesabına odəyir. Bununla belə, aqrar sektorun səmərəliliyinin artması, təsərrüfatların mulkiyyətində olan torpaqlardan səmərəli istifadə olunması, regionlarda anbarların, soyuducu kameraların qurulması, emal müəssisələrinin yaradılması, məhsuldarlığın, digər səmərəlilik, keyfiyyət göstəricilərinin yaxşılaşması, ekoloji təmiz məhsulların istehsalının daha sürətlə artırılması qarşıda duran ən vacib məsələlərdir.

Kənd təsərrüfatı və turizm Azərbaycanda yeni iş yerlərinin açılması üçün böyük potensiala malik istiqamətlərdəndir. Son səkkiz il ərzində Azərbaycanda 900 mindən çox yeni iş yeri açılıb. Ölkədə yeni iş yerlərinin açılması baxımından kənd təsərrüfatının və kənd təsərrüfatı məhsullarının emalının müxtəlif sahələri, eləcə də turizm xidmətləri sahəsi böyük potensiala malikdir.

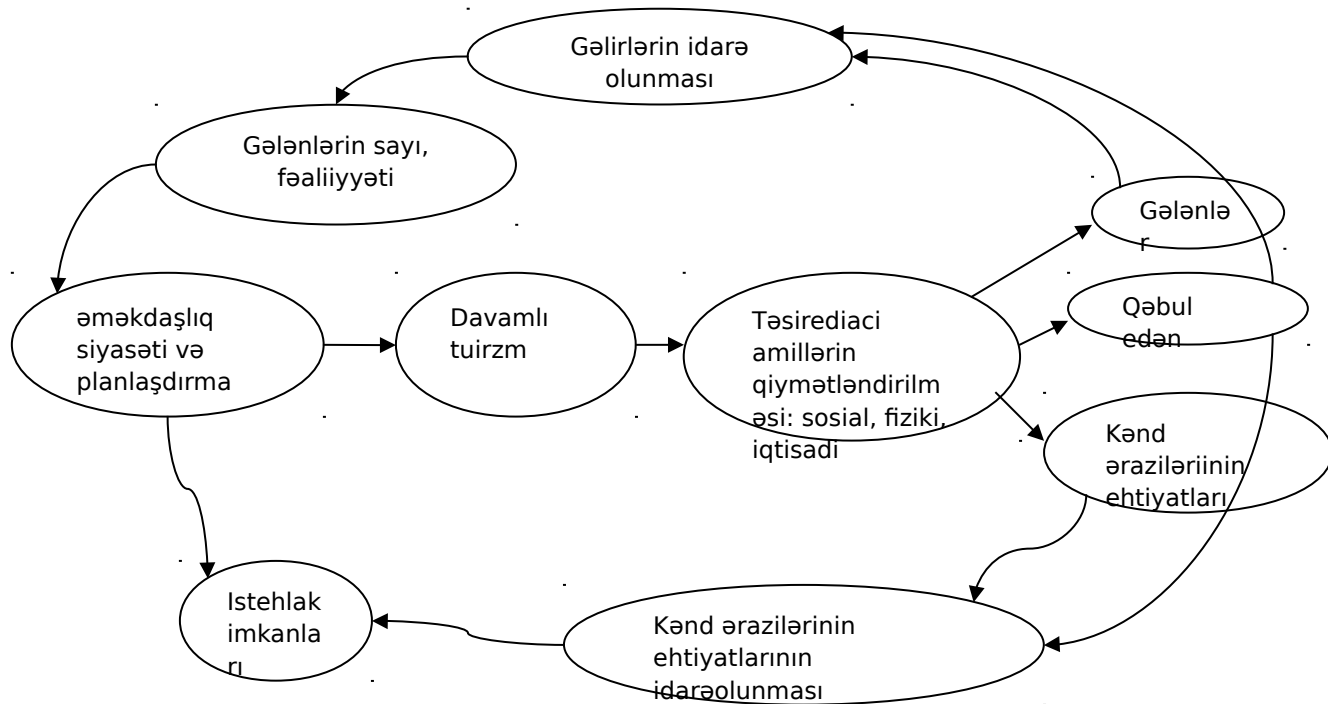
Azərbaycan dövlət büdcəsi hesablanarkən 2010–ci il büdcəsində kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsinə 382.698.126,0 milyon manat, kənd təsərrüfatına isə 362.241.892,0 milyon manat ayrılmışdır ki, eyni sahələrə müvafiq olaraq 2011 – ci ildə 448.138.596,0 milyon manat və 426.131.946,0 milyon manat ayrılmışdır ki, bu da kənd turizmində olan inkişafın dövlətin nəzarətində olduğunu və daha yüksək səviyyələrə çatdırılacağını və neft sektorundan asılılığı minimuma endiriləcəyini göstərir.

Ölkədə inkişafı nəzərdə tutulan sahələrdən biri də turizmdir. Mütəxəssislərə fikrinə görə bir turistin ölkəyə gəlməsi 7-9 iş yerinin açılması deməkdir. Bu sahə nəqliyyat, rabitə və digər sosial infrastrukturlara da müsbət təsir göstərməkdədir. Turizm sahəsi ilə məşğul olan mütəxəssislərin fikrincə Azərbaycan turizmin ən yüksək inkişaf səviyyəsinə 1987-ci ildə nail olmuşdu. Həmin il respublikaya xarici ölkələrdən 50 min, SSRİ - nin bölgələrindən isə 250 minə yaxın turist gəlmişdir. Turizm – Ekskursiya Bürolarının təşkil etdikləri ekskursiyalarda isə 2,5 milyon nəfərdən artıq adam iştirak etmişdir. Ölkəmizdə aparılan islahatlar turizmin inkişafına mühüm təsir etmişdir. Turizmin fəaliyyəti ilə məşğul olan müəssisələrin sayı ilbəl artmaqda davam etmiş, onların fəaliyyəti genişlənməmişdir.

Azərbaycanın turizm sahəsində böyük potensialı var. Bir bu sahəni inkişaf etdirməklə heç də başqa sahələrdən geri qalmayacaq, gələcəkdə yeni iş yerlərinin açılması, əhalinin sosial durumunun yaxşılaşması və son nəticədə gəlir əldə edə bilərik. Son illər ölkəmizdə turizmin inkişafına diqqət xeyli artmışdır.

Davamlı kənd turizminin həyata keçirilməsinin konseptual modeli

Sxem 3

Kənd turizmini həyata keçirərkən onun davamlı olması üçün gəlirlərin doğru bölüşdürülməsi əsas götürülməlidir. Bu zaman turistlərin əsas sosial, fiziki və iqtisadi təsiredici amillərin diqqət önünə alınması lazımdır. Bu problemlər aşağıdakı cədvəldə öz əksini almışdır.

Azərbaycanda kənd turizminin inkişafı üçün çox əlverişli şərait var. Bildiyimiz kimi kənd turizm həm də çox gəlir gətirən sahələrdən biri hesab olunur. Azərbaycan kənd turizmi sahəsində böyük potensiala malikdir. Zəngin, təbii sərvətlər, göz oxşayan təbiəti, qədim tarixi-memarlıq abidələri, mədəni irsi, folkloru, qeyri-adi flora və faunası ilə xarici turistləri heyran edə bilər. Kənd turizmi özündə ətraf mühiti və ya digər regionların təbiətini, bu regionların

xalqlarını, o xalqların həyat səviyyəsini, adət-ənənələrini, bəzi hallarda idman və biznes elementləri ilə uzlaşdıran milli xüsusiyyətlərini öyrənmək, məqsədli səyahəti əks etdirən fəal istirahət növlərindən biridir. Turizm biznesi inkişaf etdikcə gəlirlərin ümumi səviyyəsi artır, deməli, turizm müəssisələrində yaşayanların həyat səviyyəsi yüksəlir. Kənd turizminin inkişafı həmin yerin mədəni mirasına tələbat yaradır. Bu bir tərəfdən yerli artistlərini, rəssamlarını, musiqiçilərini dəstəkləyir və əhalinin mədəni və rəsəyə marağı artırır. Turist müəssisələri vəzifələrindən birində yerləşdiyi regionun, kəndin tarixini, memarlıq abidələrin, mədəni və milli xüsusiyyətlərini, adət və ənənələrini, dini və s. turistlərə anlatmaqdan ibarətdir. Turistlər yerli əhalinin barəsində daha çox məlumat topladıqca, onlara daha çox hörmət hissi bəsləyirlər. Əhali üçün isə mədəni təsir – vilayətin, ölkənin, kəndin və s. mədəni bütövlüyünü saxlamaq vasitəsidir. 2005-ci ildə turizm fəaliyyəti ilə 85 və ya əvvəlki illərdən 27 müəssisə çox məşğul olmuşdur. Turizm müəssisələrində 784 nəfər çalışmışdır. Fəaliyyət göstərən müəssisələrin tam əksəriyyəti (95,3%) özəl müəssisədir. 2002-2005-ci illərdə turizmin inkişafı və mehmanxana tipli obyektlərin sayı 2 dəfə artmışdır. Təkcə 2005-ci ildə Azərbaycanda 262 mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisə fəaliyyət göstərmişdir. Bununla əlaqədar olaraq Respublikamızın ayrı-ayrı bölgələrində, kəndlərində zamanımızın ən çox tələb olan kənd turizminin tələblərinə cavab verən turizmin infrastrukturunun yaradılmasına böyük maraq göstərirlər. Kənd turizmində dövlət səviyyəsində müqavilələr bağlamaq, turizm infrastrukturunun yaradılması, işsizliyin aradan qaldırılması başlıca vasitələrdəndir. Bu sektor çox geniş əhatəli bir sahədir. Yəni burada nəqliyyat iaşə xidmətləri, kommunikasiya xidməti və s. sahələri yaxşılaşdırıla bilər. Ölkəmizdə aparılan sosial-iqtisadi islahatlar turizmin inkişafına mühüm təsir etmişdir. 2005-ci ildə ayrı-ayrı ölkələrdən 28524 turist qəbul edilmiş və 21868 turist Azərbaycandan kənara göndərilmişdir. Ümumiyyətlə, 2005-ci ildə 50392 və ya 2004-cü ildəkindən 1,7 dəfə çox turistə xidmət göstərilmişdir. Respublika

ərazisində turistlərə göstərilmiş xidmətlərin 75,1 % Bakı şəhərində, 11,3% Xacmaz rayonunda, 5,6% Quba rayonunda, 3,8% Qəbələdə rayonunda və ya rayonlara bağlı tarixi kəndlərdə göstərilmişdir. Ümumiyyətlə, Turizm dövlət büdcəsinə çox böyük gəlir gətirən sahələrdəndir.

2. Fəsil: Kənd turizmi və kəndin sosial iqtisadi inkişafı

2.1. Kənd turizminin kəndin sosial inkişafında rolu

Azərbaycan kəndinin iqtisadi və sosial statusu onun mövcud vəziyyəti və meyllər, dəyişmələr turizmin inkişafının əmi kimi çəxəş etməyə imkan verir. Respublika yəşəlisinin fəryəsinin kəndlərinə olmasы, sosial obyektlərin və insan inkişafы çəçn təşsil, səçийə və məskunlaşма проблемlərinin şялли ярази бюлцмц олараг, кəndin sosial iqtisadi inkişafы çəçn даща мцтəрягги və мцасир интеграсийа элементи олан туризм сәçясиня ещтийаслары артырыр. Республикада иqtисadi артым, ящали və дүвлят эялирляринин артымы və онларын мянбьяляринин базар типли дэийшмя мейллэри, малийя потенциалынын ашкарлыгла истифадяси və тэкрар истещсалда ролуну тэнизмлямяк və шямин эялирлярин перспектив инкишafы çəçn истифадясинин тэкмилляшдирмя методолоэийасыны шазырлайыр.

Кəndin sosial iqtisadi inkişafында туризмин ролу ашәыдакы истигамятләрдя юзчнц реаллашдырыр:

- кəнд ящəлисинин мяшьуллуьу və онун хырда бизнес фяалийяти və фярди хидмят сфəрасы эенишлянир;

- ящəлинин ев тэсярцфаты мящсуллары хариси və йерли туристләр çəçn истещлак, мящсул və хидмят истещлакы kimi истифадя олунур;

- реэионун туризм инфраструктуру цчцн кясб олунан игтисади вя сащя ресурсларын интенсивлийи, мягсядли тьяинаты эенишлянир;

- туризм сащясиндя истифадя олунан тябии вя йерли ренсурсларына эюря юдямяляр артырыр ки, бу да яразинин малийя балансыны вя малийя ресурс таразлыьыны формалашдырыр;

- кянд ящалисинин хцсуси мцлкиййяти вя дашынмаз ямлакы айры-айры турист мягсядляр и цчцн истифадя едилмякля аиля эялирляринин формалашмасында исарийя щаггынын вя йахуд муздлу ямяя эюря юдямялярин щясми артыр;

- туризм инкишафы кяндин сосиал инфраструктуру сферасыны, рекреасийа обьектляринин, сящийя вя идман мцяссисяляринин, эенишлянмяси вя онларын кейфийятинин йахшылашмасы мейиллярини формалашдырыр;

- туризм сферасы реэионда ящали цчцн бейнялхалг ялагяляри сурятляндирян банк коммуникация, йол вя мещманхана тясяррцфаты, ictimai иашя обьектлярини артырмагла даща чох комплекс ярази мяскунлашма сферасы йарадыр ки, бу да юз нювбясиндя кяндин агломирасийа сямрялилийини йцксялдир;

Туризм бир сыра приоритет сащяляри щямин реэионда юзцнцн ресурс потенсиалынын истифадясиндя

ихтисаслашма сывиййясини артырмагла онун кейфиййятини йцксялдир. Бу проблемлярин щялли йоллары бир сыра макроигтисади тядбирляр вя конкрет програмлар ясасында реаллашыр. Бея ки, республикада мцасир игтисади артымын перспективдя туризмин инкишафы иля тямин едилмяси концепсийасы цццн бцдся хярсяринин вя йерли эялирлярин, ящали эялирляринин бу сащядя истифадясинин стимуллашдырылмасы йоллары тапылыр. Даща чох характеристик сящяті кянддя сащибкарлыьын инкишафы цццн инвестисийа гойулушларынын тямилляшдирилмяси ясас рол ойнайыр.

Azərbaycan кяндинин сосиал демографик тяркиби мяшьуллуг сывиййяси вя сащибкарлыг адят - янянся туризм базарынын тялябатына уйьундур. Бея ки, кянд тясярцфаты мящсулларынын сатышы вя емалы йолу иля туризм базарында ярзаг тялябатыны юдямяк, хидмят сферасында фяаллыг вя тящябцскарлыг потенциалыны туризм сегментляшмясиндя дювриййяйя сәlb етмяк, щямчинин формалашмыш, тарихи вя тябии ресурсларын истифадяси йолу иля эялир ялдя етмяк imkanларыны артырыр. Кяндин игтисади потенциалы, соғрафи щяраит вя мяскунлашма хцсусиййятляр, щямчинин щямін кяндлярдя туризм мящсулунун формалашмасы мянбяляри туризмин мотивини онун сегментляшмясини вя туризм обйектляринин характерини формалашдырыр вя инкишаф етдирир. Бу проблемлярин щялли туризм инкишафында дювлят принциплярини, базар ганунлары иля узлашмасы методларыны щазырламаьы тяляб едир.

Cədvəl 3:

Kənd təsərrüfatı müəsisələrinin əsas istehsal fondlarının strukturu (faizlə)					
	1991	1995	2000	2005	2010
Kənd təsərrüfatı təyinatlı əsas istehsal fondları	100	100	100	100	100
Binalar, tikililər, ötürücü qurğular	51.8	44.8	67.2	77.4	70.9
Maşın və avadanlıqlar	17.2	18.4	12.5	12.8	19.5
Sair	4.5	3.9	5.2	2.2	3.6

Mənbə: Müstəqil Azərbaycan: Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi 2011/səh 402

Yuxarıdakı cədvəldən aydın görünür ki, zaman keçdikcə kəndlərə qoyulan investisiyaların nəticəsi olaraq infrastruktur inkişaf edir ki, bu da yeni iş yerlərinin açılmasına, məşğulluq səviyyəsinin artmasına, sosial iqtisadi tərəqqinin əldə edilməsinə, təhsil və səhiyyə xidmətlərinin inkişafına səbəb olur.

Туризм инкишафында рисклярин дярясәси даща чохдур. Чцнки туризм интеграсийа амили вя щямчинин диэяр сащяляин инкишафындан даща чевик асылыдыр. Беля ки, реэионларын комплекс щяраити, бейнялхалг стандартлара уйьун хидмят сферасы, тящлцкясизлик вя щямчинин коммерсийа мянфяятинин сащя вя ярази интерпретасийасы гейри мцяййянлийи артырыр. Она эюря дя туризм рискляри гейри сялист аращдырмалар вя бир сыра тясадцфи параметрлярин тясирини алмагла систем тясвир вя моделляр иля планлащдырылыр. Туризм реэионларда инкишафы, дахили вя харісі ресурсларын сәlb едилмясиндя ейни ярази мцщцтінін вя мцхтялиф мцлкийятляр цццн ейни щяраитин йарадылмасы иля рисклярин пайланмасына сябяб олур. Она эюря дя туризм инкишафында системли вя интеграл сямяря принципляри

ясаганмалыдыр. Azərbaycan республикасында кяндин социал игтисади инкишафы онун ресурсларынын комплекс истифадыаи мяшьюллуа вя ящалинин рифащы проблемляри, онун айры-айры сащяляринин ящали мотивиня уйьун сегментляшмяси йолу иля прогнозлашдырылыр. Azərbaycan республикасында кяндин инкишафы, бцтювлцкдя перспектив ярази инкишафынын ясаа апарысы щялгыси олмага, даща чох инвестисийа сэлв едян вя ямяк тутумлу сащялярин инкишафы иля баьлыдыр. Беля ки, кянд ящалисинин демографик тяркиби, онун яразисиндя кянд тясяррцфаты сащибкарлыьы, хидмят сферасы, даща чох туризмин потенсиалынын артымыны тямин едир. Кяндин социал игтисади инкишафы, реэионларын социал-игтисади инкишаф апроаграмасы ясааында малийя ресурсларынын бцтцн мянбяяляр цзря сэлв едилмяси йолу иля мцмкцн олур. Даща чох дювлят бцдсэси йерли бцдсэляр, ящалинин аиля бцдсэси вя мцяссися тяшкилатларынын вя сащибкарларын хцсуси вьсаитляри щесабына туризмин малийя мянбяяляри формалашыр. Туризмин коммерсийа фяалийяти кими тякмилляшмяси вя йерляшмяси туризмин тялябат системи кими формалашмасы амилляри тящлил едир. О, сцтлядян дювлятин вя сащибкарларын эялирляри щесабына стимуллашма механизмяри тяшкил олунур. Туризм эялирляринин бюлэцсц вя йенидян бюлэцсц рягабят мцщцти щяраитиндя бу сащянин бизнес фяалийяти системиндя ролуну артырыр. Туризм инкишафынын реэионлар цзря эенишлянмяси, реэионларын тябии иглим вя соьрафи мцщцти иля йанашы щямин реэионларын инкишафына

дювлят щимайяси вя сацибкарлыя кюмяк фонду иля эюстярилян йардымлар тяшкил едир.

Тәбии вә мәдәни ирси қорумақ вә артırмақ үчүн бир sıra işләр гөрүнмәсинин тәмин етмәк лазимдир:

- Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə IUCN (Beynəlxalq Təbiəti Mühəndisliyi Ittifaqi) qaydalarına müvafiq davamlı qorumanı və yaxşı idarəetməsi təmin etmək
- Tədqiqat imkanları ilə təmin
- İnsanlar üçün bu ərazilərdən zövq alma imkanları təşkil etmək. Ona görə ki, bu tip ərazilər istirahət üçün əlverişli yerlərdir.
- Təbiəti duymaq və ekoloji təhlükəsizliyi inkişaf etdirmək
- əhatə edilən regionun davamlı sosial və iqtisadi inkişafı təmin etmək.

Кянд тясяррцфатында малийя ресурслары ісарийя тясяррцфаты йолу иля диэяр сациядя мяшьул олан сацибкарларын вясайтлярини сәlb етмякля эенишлянир. Она эюря дя базар структуру кими кянд тясяррцфатында сямяряли тяскилати игтисади гурулушу стратеји вя маркетинг планлашмасы арасында ялагялярин тямилляшмяси иля мцмкцн олур. Кянд тясяррцфатында дотасийа, субсидийа йол иля вя йахуд узун мцддятли лизинг йолу иля малийя йардымы щямин сациянин дахили малийя тьябатыны юдямяя имкан верир. Она эюря дя гейри дювлят малийя ресурслары иля дювлят малийя ресурслары арасында еквивалент мцщцтінцн йарадылмасы, ясаслы вясайт гойулушу динамикасында хцсуси секторун ролуну артырыр. Milli irs nümunələrinin ölkədə tirizm ehtiyatı kimi istifadə olunması aşağıdakı qruplara bölünür:

1. Milli irs nümunələrinin beynəlxalq turizmdə istifadə olunması xüsusiyyətləri. Buraya beynəlxalq sərgilərdə, tranzit turist marşrutlarında və ölkənin müəyyən bir ərazisində turizm ehtiyatlarının daha çox cəmləşdiyi bölgələrdə milli irs nümunələrindən istifadə olunması daxildir.

2. Bölgədə və ya yerli səviyyədə milli irs nümunələrinin təbliği hesabına xalq sənətkarlığının, suvenir istehsalının artırılmasına yönəldilən tədbirlərdir. Bu məqsədlə milli sənətkarlıq nümunələrinin daha çox cəmləndiyi yaşayış məntəqələrində əlavə iqtisadi stimullar yaratmaqla xalq sənətkarlığının inkişafına nail olunması mümkündür.

3. Milli irsin nümunələrinin ölkənin turizm reklamında istifadə olunması və bu məqsədlə beynəlxalq səviyyəli yerləşmə müəssisələrində onların satışının təşkil olunmasından ibarətdir.

2.2. Kənd təsərrüfatının turizmlə əlaqəsinin dinamikası

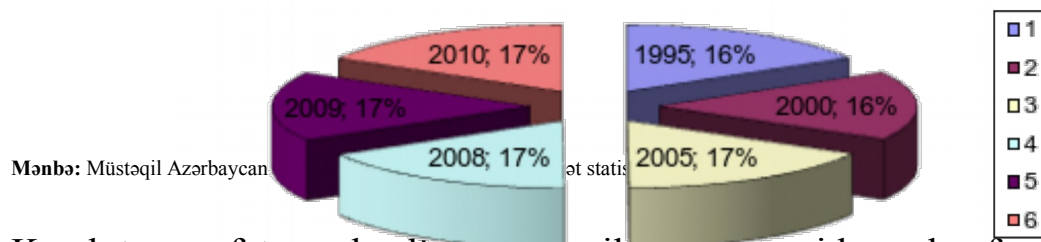
Kənd təsərrüfatının inkişafı onun istehsal həcmının artırılması, strukturunun təkmilləşməsi turizm məqsədilə əlverişli şəraitin yaranmasına səbəb olur. Kənd təsərrüfatı potensialı, turizm dövriyyəsinin genişlənməsi, onun istehsal və bölgü sistemində rolunu müəyyənləşdirir. Daha xarakterik cəhəd kənd təsərrüfatının son məhsulunun artırılması, onun istehlak dövriyyəsində rolünün artırılması istiqamətləri təşkil edir. Kənd təsərrüfatı məhsulları respublikada strateji sahə olmaqla onun məhsulunun həcmnin ümumi daxili məhsulun artımında rolunu yüksəltmək turizm istehlakçıları üçün məhsullar istehsal etmək və kəndin sosial problemlərini həll etmək yolları durur. Kənd təsərrüfatı potensialının qiymətləndirilməsi onun və resurs vəsaiti kimi istifadəsi yolları tərtib etmək olar. Bəzi alimlər kənd təsərrüfatında «resurs potensialı» ilə istehsal resurslarını eyniləşdirirlər. İstehsal potensial, ehtiyatlar və perspektiv inkişaf istiqamətləri,

istehsal həcmi və onun istifadəsi texnologiyasının dəyişmə amilləri nəzərdə tutulur.

Respublikanın iqtisadi və sosial inkişaf strategiyasında regionların kompleks inkişafı istiqamətlərinin təkmilləşməsində kənd təsərrüfatını regional iqtisadi və turizmin inkişafı qarşılıqlı əlaqədə olunan sahələr kimi ölkə iqtisadiyyatının inkişafı və gəlirlərinin istifadəsi baxımdan səmərəli sahə kimi ifadə olunur. Kənd təsərrüfatının sahə və ərazi quruluşuna uyğun turizmin ixtisaslaşması və sosial problemlərin həllində kəndin kompleks inkişafı arasında formalaşan əlaqələr sistemli təkmilləşmə metodlarını əhatə edir.

Kənd təsərrüfatı istehsal indeksi

diagram1:

Kənd təsərrüfatı məhsullarının daxili bazar çeşid və keyfiyyətinə uyğun segmentləşməsi turistlərin istehlak tələbatını, ekoloji cəhətdən təmiz məhsulla ödəməyə imkan verir. Azərbaycanda kənd təsərrüfatı məhsullarının çeşid və keyfiyyəti təbii və iqlim mühitinə görə texnoloji baxımdan xeyli yüksəkdir. Respublikada istehlak üçün bitkiçilik və heyvandarlıq məhsullarının bütün mövsümlərdə daimi olması və onların tərkibində olan fizioloji elementlərin zənginliyi turist rasionu üçün istehlak səbətinin formalaşması xeyli təsir edir.

Kənd təsərrüfatı məhsullarının (cədvəl4) artımı ərzaq bazarına, idxala və emal sənayesi üçün zəruri olan xammalı və turizm sahəsində işləyənlərin istehlak bazarını ödəməyə imkan verir. Kənd təsərrüfatı istehsalı, xidmət üçün zəruri olan maliyyə potensialının mülkiyyət formasından asılı olmayaraq mənbələr və

istiqamətlər üzrə stimullaşdırır. Kənd təsərrüfatının inkişafı strategiyası, bu sahədə mərkəzləşdirilmiş fondlar, bank kreditləri və əhalinin maliyyə potensialı hesabına mənbələrin turizmə meyillərini artırır. Dövlətin turizmə dəstəyi və turizm proqramları əsasında liberallaşmanın təşkili, kənd təsərrüfatı imkanı olan regionlarda turizminə meyilliyi artırmaq üçün azad iqtisadi zonalar və xüsusi müəssisələrin inkişafı dəstəklənir.

Kənd təsərrüfatı bitkilərinin ümumi yığımı:

Cədvəl 4:

	1991	1995	2000	2005	2008	2009	2010
Taxıl	1291,4	88,1	1508,9	2077,3	2446,1	2926,8	1950,5
şəkər çuğunduru	-	28,1	46,7	36,6	190,7	188,7	251,9
Pambıq	539,7	274,1	91,5	196,6	55,4	31,9	38,2
Tütün	57,3	11,7	17,3	7,1	2,5	2,6	3,2
Kartof	179,9	155,5	469	1083,1	1077,1	983	953,7
tərəvəz	805,3	424,1	780,8	1127,3	1228,3	1178,6	1189,5
Üzüm	1125,6	308,7	76,9	79,7	115,8	129,2	129,5
çay yarpağı	26,6	9,4	1,1	0,7	0,32	0,45	0,54

Mənbə: Müstəqil Azərbaycan: Azərbaycan Respublikasının dövlət statistika komitəsi 2011/səh 403

Turizmin inkişafı daha çox hər bir regionda resurs təminatı ilə yanaşı, xarici turistlərin axınına stimül yaratmaqla tənzimlənir. Bu məqsədlə turizm bazarının region strukturu ilə yanaşı onun marketing strukturu formalaşır. Marketing planlaşması turizm motivləşməsinə səbəb olan sosial-iqtisadi parametrləri və həmçinin bazar prioritetləri üzərində qurulur.

Kənd təsərrüfatı turizm baxımından islahatlar proqramının obyektı, onun tənzimlənməsi və idarə edilməsi münasibətləri müəssir şəraitdə istehsal, bölgü və idarəetmə quruluşunun təkmiləşməsi ilə baş verir.

Kəndin sosial inkişafı və əhalisinin maddi-rifah səviyyəsi, kənd əhalisi üçün potensial sosial obyektlərin dövriyyə cəlb edilməsi və onların səmərəli istifadəsi bütövlükdə və xüsusi məqsədlər üçün turizmə şərait yaradır. Kənddə torpaq islahatları, özəl sektorun inkişafına yaradılan iqtisadi və sosial mexanizmlər,

dövlətin himayəçilik siyasəti və sahibkarlığını ev təsərrüfatının yeni formaları ərazi potensialı kimi inteqral səmərə yaradır. Kənd əhalisinin həyat səviyyəsi, kənddə yoxsulluğun səviyyəsi və əsas hədəfləri bütövlükdə iqtisadi artıma və proqnozlaşma üçün əlavə resursların cəlb edilməsinə şərait yaradır. Kənd əhalisinin gəlirlər səviyyəsi artımı hər bir kənd əhalisinin istehlak bazarının struktur seçim qabiliyyətini müəyyən edir.

Kəndin sosial-iqtisadi inkişafı arzaq bazarmı və ərzaq təhlükəsizliyini təmin edir. Ərzaq bazarı sənaye və kənd təsərrüfatı və digər xalq təsərrüfatı sahələri arasında əlaqəni yaradır.

Kənddə yoxsulluq səviyyəsi və əhalinin gəlirlərə görə qütbləşməsi istehlak bazarında əhali gəlirlərindən onun forma və mənbələrindən asılı dinamikasını formalaşdırır. Yoxsulluq səviyyəsində yaşayan əhali, kənd yerlərində şəhər yerlərinə nisbətən azdır. Amma kəndin təbii-coğrafi iqlim şəraiti ancaq sağlamlıq və dini turizm istiqamətləri üzrə üstünlük təşkil edir.

Kənd təsərrüfatında özəl sektorun xüsusi çəkisinin yuxarı olması, ev təsərrüfatına daha çevik və şəxsi istehlaka yönəldilməsi turizmin inkişafı üçün potensial maddi struktur kimi formalaşır (cədvəl 5). Kənd təsərrüfatı istehsalın və aqrar kompleksin formalaşması kəndin sosial inkişafı üçün maddi və əmək bölgüsü sistemini formalaşdırır ki, bu da öz növbəsində struktur dəyişmələrinin səmərəli variantını proqnozlaşdırmağa imkan verir.

Turizm bazarının layihələşməsi investisiya mənbələrinin, investisiya risklərinin artırılması və təminat sistemi ilə idarə olunur. Turizm bazarında yerli əhali, xarici turistlər və respublikada yaşayan xarici vətəndaşların turizm məhsuluna tələbatını nəzərə almaq mütərəqqi dəyişmələri və dünya standartlarına uyğun turizm xidmətinin təşkili ilə yeniləşmə baş verir.

Cədvəl 5:

2010-cu ildə ev təsərrüfatı ilə məşğul əhalinin hər nəfərinə düşən orta aylıq gəlirlərin
--

səviyyəsinə görə bölgüsü		
	min nəfər	Faizlə
Cəmi əhali	9054,3	100,0
70 manata qədər	-	-
80,1-85	54,3	0,6
90,1-95,0	253,5	2,8
100,1-105,0	425,6	4,7
125,1-130,0	479,9	5,3
150,1-155,0	706,2	7,8
200,1-240,0	579,5	6,4
240,1-280,0	226,4	2,5
280 və çox	190,1	2,1

Mənbə: Müstəqil Azərbaycan: Azərbaycan Respublikasının dövlət statistika komitəsi 2011/ səh 172

Kənd təsərrüfatının inkişafının əsas planlaşma və marketinq təşkili, turizm inkişafı üçün sahə amili olmaqla idarəetmə sisteminin təkmilləşməsi ilə səmərəli nəticələ əldə olunur. Belə ki, daha xarakterik cəhət kənd təsərrüfatının ekoloji sosial nəticələrinin turizm potensialının və onun dövriyyəsinin genişlənməsində rolu ilə qiymətləndirilir. Kənd təsərrüfatı istehsalının həcmi və onun emalının təşkili üçün investorların cəlb edilməsi, onların regionlarda məskunlaşma şəraitlərinin yaxşılaşması kompleks sosial infrastruktur obyektlərinin tikilməsi xarici firma və işgüzar turistlərin gəlişini artırır. İşgüzar turist axını xırda biznes fəaliyyətinin regionlarda genişlənməsi və kənd təsərrüfatı məhsullarının emalının daha intensiv olması ilə bağlıdır. Respublikada təbii sərvətlərdən düzəldilən yağlar, dərmanlar, şirələrin istehsalı üçün obyektiv və məhsuldar şərait vardır. Respublikada xarici investisiyaların maddi, maliyyə köməyi ilə yeni firmaların işgüzar turizm obyektləri kimi fəaliyyətini tənzimləmək olar. O cümlədən, pambıq, taxıl emalı, meyvə və tərəvəz, mineral sular, dəyirmanlar, bitki yağları sahəsində yeni firmalara ehtiyac vardır.

Dünya standartlarına uyğun xarici turizm tələbatını qiymətləndirməklə transformasiya olunur. Kəndin əsas islahatlar proqramları tərkibində kəndin həyat şəraitini dəyişdirən onu sahə və ümumi respublika inkişaf dinamikasına yaxınlaşdıran bir sıra ərazi və sahə proqramları və onların sosial nəticələri ilə idarə olunur. Daha çox ərzaq proqramı, ayrı-ayrı məhsulların istehsal və

istifadəsini tənzimləyən bir məhsul və kompleks məhsullar proqramları hazırlanır. Bu gün xarakterik cəhət sahibkarlıq fəaliyyəti kimi pambıq, taxıl, ət və süd məhsullarının istehsalı, onların keyfiyyəti və ekoloji təmizliyini təmin edən kompleks proqramlar hər bir təsərrüfat istiqaməti üçün zəruri şərtləri və metodları hazırlanır.

2.3. Kənd infrastrukturası və turizmin inkişafı

Artıq dövlət müstəqilliyinin bərpasının şərəfli 20-ci ildönümünü arxada qoyan Azərbaycan Respublikasında sosial-iqtisadi modernləşməyə əsaslanmaqla yüksək əzmkarlıqla və yaradıcılıqla həyata keçirilən inkişaf strategiyası bütün sahələrdə səmərəli və uğurlu nəticələrini göstərir. Bu gün özünün uzunmüddətli inkişaf strategiyasının istiqamətlərini müəyyən edən Azərbaycan dünya miqyasında iqtisadi artım sürətinə görə ön sıralarda gedərək islahatçı ölkə kimi tanınır, qəbul edilir.

Кəнд туризм инфраструктурунун ясас функцийасы нормал хидмят просесини вя онун амиллярини тямин етмякдян ибарятдир (yerləşmə müəssisəsi, mebel сянайеси, ижтимаи иашя хидмятляри, няглийят, телекоммуникасийа, тижарят вя с).

Мцасир дюрдя кəнд туризм инфраструктурлары чох вахтлар тябии характер дашыйыр вя bölgələг цзря гейрибярабяр йерляшир. Бу ян чох онун ганунверижилик базасынын олмамасы иля, юлкянин мцяййян районларында бющранын олмасы, реэионал интеграсийада тякrap итешсалын зяиф олмасы иля изащ едилир. Цмумийятля кəнд туризм инфраструктуру ян чох яразиси вя инзибати игтисади район бюлмяляри эениш олан юлкяляря хасдыр.

Республикамызда инкишаф етмякдя олан турист субреэионларынын адыны чякмяк олар: Абшерон Гобустан, Шамахи, Загатала, Гусар, Дявяхи, Эянжя, Минэячевир, Лянкяран, Астара, Кялбяжяр, Гарабаь.

Йахын эяляжякдя Алтыаьаж реэиону базасында Бейнялхалг Туризм Мяркязинин йарадылмасы нязрядя тутулур. Перспектив дюр ццн щяр бир реэионда туризм инкишафы ццн эениш имканлар вя щяраит мювжуддур.

Игтисади жящятдян эери галмыш вя истещсал гцввяляринин зяиф инкишаф етдийи реэионлар туризм инкишафына капитал гоймагла юз игтисадийатларыны дирчялдя биляр.

Республикамызда реэионал туризм инкишафында ящямийятли инкишаф стратеийасына малик олан Набран, Алтыаьаж, Губа, Абшерон вя Шамахи районларына хцсуси диггят йетирмяк мягсядяуьундур. Бу районлар илк нювбядя бейнялхалг сывийяни мянимсяян вя туризм хидмятлярин йцксяк олмасына эюря сечилиян районлардыр. Туризмдясас йцклянмя ири сянайе комплексляриня йахын олан районларда баш веряжяк. Беля районлардан Абшерону вя Набраны мисал эятирмяк олар. Бу игтисади реэионларда нязрядя тутулмуш туризм вя сосиал мядяни сервис хидмятляри артыг тякмиллящдирилиб. Абшерон игтисади районунун ящалиси ццн Алтыаьаж, Губа вя Шамахи районларында туризм хидмятляриндя истифады етмяк нязрядя тутулмушдур. Бурада даь ландшафтында истиращятин мцхтялиф нювляриндя истифады етмяк мцмкндцр.

Перспективдә гысамцддятли истиращят цццн зоналарын прогнозлашдырылан тутуму.		
Районун ады	тутумлуьу, няфяр	Перспектив Инкишафын биринжи мярщяляси
Nabran	300000	100000
Altağac	90000	30000
Quba	70000	20000
Şamaxı	150000	30000

Mənbə: regional turizm informasiya mərkəzi (www.tim.com)

Bu reallıq həm də regional siyasətin uğur tendensiyalarından irəli gələn əhəmiyyətli amillərdəndir. Sırr deyil ki, regional inkişaf siyasəti həm də dövlətin sosial-iqtisadi inkişaf siyasətinin mühüm tərkib hissəsidir. Bu baxımdan regionlarda mövcud infrastrukturun inkişafı və yenidən qurulması, məşğulluğun təmin edilməsi, yeni zavod və müəssisələrin fəaliyyətə başlaması, kənd təsərrüfatına göstərilən qayğı, sahibkarlıq fəaliyyətinə və fermerlərə dövlət tərəfindən verilən dəstək, respublikada aparılan siyasi, iqtisadi və hüquqi islahatların bariz nümunəsidir. Və bütün bunlar aktual əhəmiyyət daşıyır, regionların sosial-iqtisadi perspektivləri, kənd təsərrüfatı kimi mühüm sahənin inkişafı və əhalinin işgüzarlıq fəaliyyətinin artırılmasına maliyyə dəstəyinin verilməsi istiqamətində dövlətin rolu elmi araşdırmalar tələb edir. Bundan irəli gələrək bizim təhlil predmetimizin də məqsədi regionlarda əhalinin sosial həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılmasına, aqrar sahədə səmərəliliyin yüksəldilməsi istiqamətlərini və sahibkarlıq subyektlərinin inkişafına dövlət müdaxiləsinin əhəmiyyətini göstərmək təşkil edir.

Qəbul edilən dövlət proqramları, imzalanan əhəmiyyətli sərəncamlar həmin əhəmiyyəti bariz şəkildə nümayiş etdirir. Belə ki, 2004-cü il 11 fevral tarixli “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı (2004-2008-ci illər)” nəticəsində regionlarda infrastrukturun bərpası və inkişafı, yeni iş yerlərinin açılması, əhalinin kommunal xidmətlərlə, o cümlədən, elektrik

enerjisi, qaz və su ilə təchizatının yaxşılaşdırılması, səhiyyə və təhsil müəssisələrinin tikintisi, əhalinin sosial vəziyyətinin daha da yaxşılaşdırılması istiqamətində mühüm əhəmiyyətli tədbirlər həyata keçirilmiş, bu sahəyə irihəcmli dövlət investisiyaları yönəldilmişdir.

Başlanmış işlərin davamı olaraq Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə 14 aprel 2009-cu ildə təsdiq olunmuş “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2009-2013-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı” regionların mövcud potensialından daha səmərəli istifadə etməklə yerlərdə sənaye sahələrinin və kənd təsərrüfatının inkişafını sürətləndirmək, bu işdə sahibkarlara dəstək olmaq, əhalinin yaşayış səviyyəsini yaxşılaşdırmaqla yoxsulluq probleminin həllinə nail olmaq kimi məsələləri nəzərdə tutur. Təbii ki, həmin proqramlar davamlı olaraq qəbul edilir və burada görülən işlərin icrası daha da təkmilləşdirilir.

Artıq qlobal xarakter almış nəhəng infrastruktur layihələri həm də iqtisadiyyatın diversifikasiyasına, tarazlı regional və davamlı sosial-iqtisadi inkişafa, əhalinin həyat səviyyəsinin daha da yaxşılaşdırılmasına xidmət edən amil kimi dəyərləndirilir. Onu da qeyd edək ki, özündə bu məqsədi ehtiva edən dövlət proqramlarının qəbul olunması və onların uğurlu icrası xüsusi önəm kəsb edir. Dövlət Proqramı çərçivəsində regional səviyyədə yeni infrastruktur obyektlərinin tikintisi və bərpası, əhalinin kommunal xidmətlərlə, o cümlədən, elektrik enerjisi, qaz və su ilə təchizatının yaxşılaşdırılması, səhiyyə və təhsil müəssisələrinin tikintisi, əhalinin sosial vəziyyətinin daha da yaxşılaşdırılması istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. Məhz ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin dediyi kimi, bu dövlət proqramının nəticəsi Azərbaycanda bütün infrastrukturun regional və dünya səviyyəsinə çatmasına, Avropa Birliyinin meyarlarına bərabər olmasına şərait yaradacaqdır. Bu nöqteyi-nəzərdən Dövlət Proqramında ölkə iqtisadiyyatının bütün sahələri və regionlar üzrə bu vaxta qədər həll olunmamış bütün məsələlərin, o cümlədən, bütün bölgələrdə hər bir kəndin

konkret problemlərinin, əhalini narahat edən məsələlərin əks olunması prioritet və vacib əhəmiyyət daşıyan vəzifə kimi qarşıya qoyulmuşdur.

Yeni sosial-iqtisadi inkişaf mərhələsində olan ölkəmizdə iqtisadiyyatın dinamik inkişafı ilə əhalinin həyat səviyyəsinin daha da yüksəldilməsi sahəsində dövlətin məqsədyönlü siyasətinə uyğun olaraq dövlət proqramlarında bütün regionlarla yanaşı, həmçinin ölkə paytaxtında da mövcud potensialdan daha səmərəli istifadə kommunal xidmət və digər infrastruktur obyektlərinin, yeni istehsal və emal müəssisələrinin yaradılması, mövcud müəssisələrdə istehsal fəaliyyətinin genişləndirilməsi, rabitə və informasiya texnologiyalarının tətbiqinin sürətləndirilməsi, sosial infrastrukturun yaxşılaşdırılması, o cümlədən, müasir standartlara uyğun təhsil, elm, səhiyyə, mədəniyyət və idman obyektlərinin inşası, yenidən qurulması, əlillər və şəhid ailələri üçün yaşayış binalarının tikintisi üzrə kompleks tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur.

Azərbaycanda həyata keçirilən çevik iqtisadi siyasət dövlət büdcəsinə, onun gəlir və xərclərinin dinamikasına və strukturuna öz təsirini göstərmişdir. Aparılan uğurlu islahatlar və ardıcıl iqtisadi siyasət nəticəsində dövlət büdcəsinin gəlir və xərclərinin ÜDM-ə nisbəti ilbəil dəyişmişdir. Büdcə-vergi siyasəti, əsasən, makroiqtisadi sabitliyin möhkəmləndirilməsinə, iqtisadi inkişafın sürətlənməsinə, əhalinin sosial vəziyyətinin daha da yaxşılaşmasına və büdcə kəsinin minimuma endirilməsinə yönəldilmişdir. Həyata keçirilən çevik büdcə-vergi siyasəti nəticəsində dövlətin iqtisadi qüdrətinin daha da artırılması, regionların, qeyri-neft sektorunun və sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi, istehsal və infrastrukturun müasir tələblərə uyğun yenidən qurulması, xalqın rifah halının yaxşılaşdırılması istiqamətində işlər davam etdirilmiş, dövlət büdcəsi sosial və investisiya yönümlü, inkişaf və quruculuq büdcəsinə çevrilmiş, iqtisadi islahatların və dövlət proqramlarının maliyyələşmə mənbəyi kimi çıxış etmişdir. Dövlət Proqramı çərçivəsində regionlarda infrastrukturun bərpası və inkişafı, əhalinin kommunal xidmətlərlə, o cümlədən elektrik enerjisi, qaz və su ilə təchizatının

yaxşılaşdırılması, səhiyyə və təhsil müəssisələrinin tikintisi, əhalinin sosial vəziyyətinin daha da yaxşılaşdırılması istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirilmiş, bu sahəyə irihəcmli dövlət investisiyaları yönəldilmişdir. Məhz ölkə iqtisadiyyatına geniş miqyaslı investisiya qoyuluşu uzunmüddətli perspektivdə qeyri-neft sektorunda yüksək iqtisadi artım tempinin dayanıqlığını təmin edəcəkdir. Ölkənin dinamik sosial-iqtisadi inkişafı zəruri infrastrukturun, o cümlədən etibarlı nəqliyyat sisteminin inkişaf etdirilməsini labüd etmişdir. Nəqliyyat sisteminin inkişaf etdirilməsində başlıca vəzifə əhalinin nəqliyyat xidmətlərinə artan tələbini ödəməklə həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi və dayanıqlı iqtisadi artıma xidmət etmək üçün əlverişli nəqliyyat siyasətinin həyata keçirilməsindən ibarətdir. Odur ki, 5 il ərzində regionlarda 1000 km-dən çox magistral yol çəkilmiş və ya əsaslı təmir edilmiş, 69 yeni körpü tikilmiş, 34 körpü təmir edilmişdir. Azərbaycan Respublikasında turizmin inkişafı, bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi qarşıdakı illərdə prioritet istiqamətlərdəndir. Turizmi iqtisadiyyatın yüksək gəlirli sahəsinə çevirmək, sosial və ekoloji tələblərə cavab verəcək səmərəli və rəqabət qabiliyyətli müasir turizm kompleksləri yaratmaq və bu sahədə yeni iş yerlərinin açılmasını təmin etmək qeyri-neft sektorunun inkişafı istiqamətində qarşıda duran mühüm vəzifələrdəndir. Turizm sahəsinin inkişaf istiqamətləri aşağıdakılardan ibarətdir:

- ✓ rəqabət qabiliyyətli turizm infrastrukturunun və turizm sənayesinin yaradılması;
- ✓ mövcud turizm obyektlərinin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması;
- ✓ turizm xidməti üzrə mütərəqqi üsulların və standartların hazırlanması və tətbiqi;
- ✓ ölkə turizm-rekreasiya zonalarının hüquqi statusunun müəyyən edilməsi, ölkə ərazisində turizm zonalarının və turist marşrutlarının müəyyən olunması;
- ✓ turizm sahəsində zəngin təcrübəsi olan ölkələrlə kadr hazırlığı sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi.

Ölkədə ətraf mühitə mənfi təsir edən amillərin qarşısının alınması və ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması üçün bir sıra vacib tədbirlər görülməli, o cümlədən Xəzər dənizinin sahilboyu zolağında, Abşeron yarımadasında və ölkənin digər regionlarında su hövzələrinin, havanın, torpağın təbii keyfiyyətinin bərpa olunması üçün tullantı suları təmizlənməli, çirklənmiş torpaqlar rekultivasiya edilməli, geniş sahələrdə meşələr və yaşıllıqlar salınmalı, abadlaşdırma işləri aparılmalı və digər zəruri tədbirlər həyata keçirilməlidir. Ölkə iqtisadiyyatının sürətli inkişafı ətraf mühitin mühafizəsi və təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə problemlərinin həlli sahəsində qarşıdakı illərdə aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edir:

- ✓ Kür, Araz və digər çaylarda hidroloji monitoring sisteminin təkmilləşdirilməsi;
- ✓ yaşıllaşdırma işlərinin genişləndirilməsi, şəhər və qəsəbələrin küçə və prospektlərinin abadlaşdırılması;
- ✓ regionlarda meşəbərpa və meşəsalma tədbirlərinin davam etdirilməsi;
- ✓ rekreasiya əhəmiyyətli meşələrin müəyyən edilməsi və ekoturizmin inkişafı üçün xidmət infrastrukturunun təşkili;
- ✓ su ehtiyatlarının tullantı suları ilə çirkləndirilməsinin, o cümlədən transsərhəd çirklənməsinin qarşısının alınması üzrə tədbirlərin davam etdirilməsi;
- ✓ sənaye müəssisələri və nəqliyyat vasitələri tərəfindən atmosfer havasının çirklənməsinin qarşısının alınması üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi;
- ✓ torpaqların eroziyasına və şoranlaşmasına qarşı tədbirlərin görülməsi;
- ✓ ekoloji təbliğat və maarifləndirmə tədbirlərinin gücləndirilməsi, tədris müəssisələrində ekoloji təhsilə daha geniş yer ayrılması.

Son illər həyata keçirilən infrastruktur layihələrinin reallaşdırılmasında və əhalinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması sahəsində bir sıra əhəmiyyətli tədbirlərin həyata keçirilməsində bələdiyyələrin fəal iştirakı müşahidə olunmuş, yerli təbii və əmək resurslarından səmərəli istifadə olunmasında onların iştirakını zəruri etmişdir. Qarşıdakı illərdə də əhalinin sosial problemlərinin həllində və bölgələrin inkişafında mühüm işlərin həyata keçirilməsində, o cümlədən yeni

iqtisadi münasibətlərin formalaşması, sahibkarlığın inkişafı, təsərrüfatlararası keyfiyyətli və qarşılıqlı münasibətlərin yaranmasında yerli özünüidarəetmə orqanları fəal iştirak edəcəkdir.

1. Fəsil: Azərbaycanca kənd turizminin inkişaf istiqamətləri:

3.1 Azərbaycanca kənd turizminin inkişafında dövlət siyasəti

Böyük turizm potensialına malik olan ölkəmizdə bu sahə 2001-ci ildən başlayaraq sürətli inkişaf yolundadır. Müstəqil respublikamız həmin ilin sentyabrında Ümumdünya Turizm Təşkilatına tamhüquqlu üzv qəbul olunmuşdur. "Azərbaycan Respublikasında 2002-2005-ci illərdə turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı" ümumvillli lider tərəfindən təsdiq edildikdən sonra ölkəmizdə turizm sektorunun inkişafı üçün münbit şərait yaradılmış, beynəlxalq turizm bazarına inteqrasiyanın əsası qoyulmuşdur. 2002-ci ildən başlayaraq hər il Azərbaycanda beynəlxalq turizm sərgisi təşkil olunmaqla, həm də ölkəmiz dünyada baş tutan belə mötəbər tədbirlərdə iştirak edir.

Statistik rəqəmlər də son 8 ildə respublikamızda turizmin inkişaf tendensiyasını göstərir. 2002-ci ildə paytaxtda və bölgələrdə fəaliyyət göstərən mehmanxana və bu tipli müəssisələrin sayı 4 dəfə artaraq 370-ə çatmışdır. Bu obyektlərdə ümumi yerlərin sayı da 2002-ci illə müqayisədə təxminən bir neçə dəfə çoxalmışdır.

Bunun sayəsində Azərbaycana gələn turistlərin sayı ilbəl artmış, ölkədə fəaliyyət göstərən turizm şirkətlərinin şəbəkəsi genişlənməmişdir. Bu sahənin ixtisaslı kadrlarla təmin olunması da diqqət mərkəzindədir. 2006-cı ildə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin nəzdində Azərbaycan Turizm institutu yaradılmışdır.

Sahənin inkişafına diqqət yetirən Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev bu ilin aprel ayında "Azərbaycan Respublikasında 2010-2014-cü illərdə turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı"nı təsdiq etmişdir. Sözsüz ki, bu proqram turizmin ölkə iqtisadiyyatının qeyri-neft sektorunda aparıcı sahələrdən birinə çevrilməsini sürətləndirəcəkdir. Onu da qeyd edək ki, Dövlət Proqramında kənd

turizminin (yaşıl turizm) inkişaf etdirilməsi və perspektivləri də ön plana çəkilmişdir.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin turizm şöbəsindən verilən məlumata görə, son illər dövlət səviyyəsində daxili turizmə yönəlmiş tədbirlər bu sahənin intensiv surətdə inkişafına imkan yaradır. Hazırda əyalətlərdə müasir tələblərə uyğun mehmanxanalar, kottec kompleksləri, digər istirahət mərkəzləri tikililə turistlərin istifadəsinə verilir. Lakin ölkəmizin iri sənaye mərkəzlərindən və xaricdən gələn insanlarda təbii kənd evində yaşayılə istirahət etmək arzusu var. Belə turistlər kənd həyatını dadmaqla yanaşı müvafiq səviyyədə xidmətin olmasını da istəyir.

Turistlərin istəyinə uyğun şəraitin yaradılması, onlara müvafiq xidmətin göstərilməsi müəyyən xərclər tələb edir. Əlbəttə, bu xərclər yaxın gələcəkdə artıqlaması ilə ev sahibinə qayıdacaqdır. Belə ki, kənd evinin sahibi turistlərə hər cür rahatlığı olan ev (evin bir hissəsini, 1-2 otaq və ya bütünlüklə ev) və yemək (turistlərin istəyi ilə) təqdim etməklə bərabər, onlara bələdçilik, tərcüməçilik, nəqliyyat xidməti göstərmək, ev heyvanları və quşları bəsləmək üçün qısamüddətli imkan yaratmaqla əlavə xidmət haqqı əldə edə bilər.

Əyalətlərdə kənd turizminin (yaşıl turizmin) inkişaf etdirilməsində kənd əhalisinə yardımçı olmaq, onları müəyyən stereotiplərdən uzaqlaşdırmaq üçün yerli TV və mətbuatda çıxışlar etmək, insanlarla birbaşa ünsiyyətdə kənd yaşıl turizminin onlara və yaşadıkları ərazilərə maddi və ekoloji cəhətdən xeyirli olmasını mütəmadi izah etmək gərəkdir.

Yoxsulluğun aradan qaldırılmasında, kənd icmalarında mütəşəkkilliyin artmasında və onların işgüzar fəaliyyətinin canlandırılmasında bu kimi layihələrin həyata keçirilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Respublikamızın Lənkəran, Astara, Masallı, Yardımlı, habelə Qəbələ və Göygöl rayonlarında 2006-2008-ci illərdə fərdi surətdə turizmə və turistlərə olan münasibət sorğusu keçirilmişdir. Sorğuda kənd əhalisində turizmə olan münasibət

müsbət olduğu və turistlərin kənd evlərində qalmaqları üçün heç bir etirazları olmadığı bəlli olmuşdur. Turistləri kənd evlərində kortəbii yerləşdirmək düzgün olmazdı. Bu səbəbdən kənd ev sahibləri və onların ailə üzvləri turistlərə müvafiq xidmətlərin göstərilməsinə hazır olmalıdırlar. Bunun üçün isə kənd sakinlərinə elementar turizm təhsilinin keçilməsinə, daha doğrusu, maarifləndirməyə böyük ehtiyac vardır. Turistlərin qəbulu, onların evlərdə yerləşdirilməsi, yataq dəstləri ilə təminatı, qida ilə təmin edilməsi, eyni zamanda, ətraf ərazi, yerli adət-ənənələr barədə məlumatların düzgün çatdırılması, onlara əlavə xidmətlərin (nəqliyyat, bələdçilik, tərcüməçilik, ovçuluq və s.) göstərilməsi, həyətyanı təsərrüfatda sərbəst hərəkət etmələrinə şərait yaradılması, fiziki və əmlak təhlükəsizliyinin təmin edilməsi qaydaları barədə təlimlər keçirilməlidir.

Kənd yaşıl turizminin Azərbaycanda sürətli inkişaf etdirilməsi üçün əsas maneə sanitariya qovşaqlarının pis halda olmasıdır. Turistləri qəbul etmək istəyən evlərdə sanitariya qovşaqları və mətbəxlərin müvafiq səviyyədə təmir olunması üçün kiçik kreditlərin verilməsi əsas yer tutur. Bu cür kreditlər 3-5 il müddətinə verilə bilər. Turistləri qəbul etmək arzusunda olan evlərə kredit ayrıldığı halda qısa müddət ərzində təmir-bərpa işlərini yerinə yetirmək olar. Paralel olaraq kənd əhalisi arasında kənd yaşıl turizmi barədə maarifləndirmə işinin aparılması, turizm marşrutlarının hazırlanması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Ölkədə 4253 kənd yaşayış məntəqəsi vardır ki, bunun da böyük əksəriyyəti yaşılıqlar qoynunda və ya dağlıq ərazilərdə yerləşir. Bu baxımdan qeyd etmək olar ki, Azərbaycanda kənd yaşıl turizminin inkişaf etdirilməsi üçün potensial vardır.

Azərbaycan Respublikasında turizm sektorunun davamlı inkişafını təmin etmək və turizmin ölkə iqtisadiyyatının aparıcı sahələrindən birinə çevrilməsinə nail olmaq məqsədilə ölkə prezidentinin 6 aprel 2010-u il tarixli müvafiq sərəncamı ilə təsdiq olunmuş Azərbaycan Respublikasında 2010-2014-cü illərdə turizmin inkişafına dair dövlət Proqramı"nın 2.3.8 bəndində kənd, idman, ailəvi,

xüsusi marağ kəsb edən və digər turizm növlərinin inkişafına dair tədbirlər həyata keçirilməsi qeyd olunur.

Qeyd olunan bəndin icrası ilə əlaqədar Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən müvafiq ictimai birliklər və turizm şirkətləri ilə görüş keçirilmiş yə ilkin mərhələdə kənd turizminin inkişafına dair layihələrin həyata keçirilməsi təklif olunmuşdur.

Kənd turizmi layihəsinin icrasının Türkiyənin TİKA və Almaniyanın GTZ təşkilatı ilə birgə həyata keçirilməsi nəzərdə tutulub.

Qlobal iqtisadi böhrana baxmayaraq, ölkə daxilində bir çox sahədə baş verən bariz inkişaf hər gün davam edir. Bu vəziyyət turizm sektoru nümayəndələri üçün də son dərəcə sevindiricidir. Müasir dünyada inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqtisadiyyatlarına çox ciddi təkan verən, ictimai və mədəni dəyərləri qlobal potensiala çevirən, "bacasız sənaye" olaraq adlandırılan turizm sektoru Azərbaycanın inkişaf prosesində çox mühüm rol oynamaqdadır. İstər qısa, istərsə də uzun müddətdə turizm Azərbaycan üçün son dərəcə böyük əhəmiyyətə malikdir. Bu inkişaf prosesində turizmin böyüməsi üçün lazımi infrastruktur və insan əməyinin qənaətbəxş səviyyəyə çatdırılmasında həm investora, həm də turizm idarəçilərinin üzərinə çox böyük məsuliyyət düşür.

3.2 Regionlarda kənd turizminin inkişaf istiqamətləri

Regionlarda kənd turizminin inkişaf etdirilməsi bu regionların iqtisadi inkişafı üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Kənd evlərində turistlərin yerləşdirilməsi ev sahiblərinə əlavə gəlir mənbəyidir. Ev sahibi istirahətçini evində yerləşdirməklə ondan yer haqqı alır. Eyni zamanda turisti qida ilə təmin etməklə əlavə haqqı da alır. Ev sahibi turisti ətraf regionun

бахымлы, гюмяли yerlerini гюстямякля бярдчилек хидмати гюстяря билir ki, bu da ялавя юдянишля yerиня yetirilir. Амма тясадци гялрн туристлярдян бир о қядяр дя гялir ялдя етмяк олмур. Аурь-аурьылықда ара-бир оларақ туристляря хидмат гюстямякля тясиредици гялir ялдя етмяк мүмкүн дейил. Еуни заманда бу сур тясадци туристляря хидмат гюстямякля бюлгянин инкишафына һеч бир тясир гюстямяк мүмкүн олмяз. Ев sahibляри арасында туристляри қабул етмяк истяуян чох олар. Лакин кянд евлярини туристлярля дaim тямин етмяк ццүн бир системин қурулмасы гярякдир. Чцнки бир вя яа бир-нечя айляни туристлярля тямин етмяк истяуян тургентлик бу ишя қошулмақ ццүн һямин яразидя чохлу sayда yerляшдирмя yerляринин олмасыны истяуясяк. Тургентлик бу евляри reklam етмяк вя бу мяқсадля хярсляр етмякля бу хярслярин явзани чыхмалыдыр.

Кянд туризминин инкишаф етмиш формасы Исма Яsasлы Туризmdir (ИЯТ). ИЯТ бир кянддя вя яа бир нечя уахын кянддя ев sahibляринин мүтяшяккил сурятдя туризм хидматляри гюстямясидир. Мүтяшяккилик dedикдя ашаьыдакылар баша дцшццр:

- Няр ев sahibinin бу яразидя туризм хидматляри гюстярян дигяр евляр барядя мялуматынын олмасы;
- Тяляб олундуқда ялавя туристляри һямин евлярдя yerляшдирмяк;
- Вашқа турхидмат нювляринин yerиня yetirилмясини (бярдчилек, овчулуқ, kirая чадыр, yataқ дьсти вя s.) тьклиф етмяк;
- ИЯТ-in daxili туризм яsasnamясинин олмасы;
- Исма цзвляринин бу яsasnamяя riауят етмяси.

Yerli icmalarda və turistlərə istinad olunan ərazilərdə kənd turizmindən əldə olunan mənfəətlər yerli icmalar və turistlər üçün mənfəətləri mövcuddur. Bu zaman yerli icmalar üçün aşağıdakı mənfəətlər vardır:

- əlavə gəlirlərin əmələ gəlməsi
- yerli kənd təsərrüfatına, məhsullarına əlavə tələbin artması
- mövcud mənzil ehtiyatlarının istifadə olunması
- yerli xidmətlərin inkişafı
- investisiya prosesinin başlanması
- işsizliyin azaldılması
- yerli əmək birjasının müxtəlifliyi
- yerli yaşayış səviyyəsində mövsümlülüyün təmini
- əməkdaşlığın artmasının stabilləşməsi
- dünyagörüşün artması və yeni vərdişlərin aşılması
- kənd ərazilərində demoqrafik sabitliyin yaranması
- qadınların social vəziyyətinin yüksəldilməsi
- yerli icmaların inteqrasiyası

Turistlər üçün mənfəətlər aşağıdakılardır:

- digər turist xidmətlərindən fərqli kənd turizmi təklifinin artması
- insanlar arasında münasibətlərin inkişaf imkanı
- social problemlərə biganə qalmaması.

Кəнд evlərinin icma яsасында бirlяшмяси buraya turistlərin ахынынын чохалдылması və мцvafiq olaraq ev sahiblərinin гялиринин артырылmasıдыр.

Turistlərin sayынын чохалması бirdяn-birя баш vermir. Bu proses bir нечя мюvsцm davam edя bilяг. Bu da icma цzvлягinin reklam və marketing işиня burахдыьы maliyyядяn асылыдыр.

Turistlərin səlb edilməsi yolları aşağıdakılardır:

- ✓ Gələcək turistlərə şəraitin uyğun olaraq yüksək səviyyədə xidmət göstərilməsi onların şəxsiyyətində reklamçı kimi etibarlı;
- ✓ İki sənaye mərkəzində turagentlərlə mütafiq müqavilələr bağlamaq;
- ✓ KİV-də məlumatlar yaymaq;
- ✓ İnternetdə xüsusi sahifə açmaq.

İYİT-in rəhbərliyi büdcə vəsaiti ilə buranın ilk növbədə təmin etməsi üçün. Turistlərə xidmət müqabilində ev sahibləri rəhbərliyə gəlir mənbəyi kimi edilir:

- Yerləşdirmə;
- Qidalanma;
- Bələdiyyə;
- Nəqliyyat xidməti;
- Meyvə-yağlıq məhsullarının satılmasında yardım.

Kimi edilmiş gəlirdən icma qərarları yerli infrastrukturun yaxşılaşmasına sərf edilirlər. Məsələn, kəndin daxilində yolların yaxşılaşdırılması, su və kanalizasiya sisteminin qurulması, elektrik xətlərinin çəkilməsi.

Kənddə turizmdən xeyir yalnız ev sahiblərinə çatmır. Bu işdə ilk növbədə kəndin infrastrukturunu yaxşılaşdırmaq, bundan başqa rəhbərliyə iş yerləri açılır. Turistlərin marağı gələcəkdə rəhbərliyə, sənə, onun məlumatlarına tələbatın artması ilə müvafiq olaraq artır. Bu da o deməkdir ki, yerli məhsulların istehsalçıları da gəliri artır. Əl sənəkarlığın da inkişafı üçün gələcək şərait yaradır: turistləri maraqlandıran yerli əl sənəkarlığının istehsalı emalatxanaları öz fəaliyyətini genişləndirə bilər.

Кянд yerляриндя yoxsullуьun aradan qaldыryлмасында, кянд исмаларында мцтяшякkilliyin artмасында вя onларын ишгцзар фяалиууятинин canландыryлмасында мяhz ИЯТ-in фяалиууятi daha мяqсядууьун сауыла биляр.

Кәнд yerләриндә xидмәtlәрә qiymәt тәyin edilmәsi ашағидакı qaydada һәyata keçirilir:

- Исма eyni xидмәt нөвләринә standart qiymәt тәyin edә биләр;
- Qiymәt һәм туристләр үчүн һәм дә исма үчүн сәrfәли olmalıdır;
- Туристләрә deyilmәlidir ki, onларın турxидмәt мұqabilindә etdikләri öдәnişләр daxilindә yerli ekoloji durumun yaxşılaşdırılmasına da yönәлән faiz vardır.

Regionlarda turizmin inkişaf etdirilmәsinin iqtisadi сәһятдјн faydasы olмасы ilя bяrabяr мяняvi вя мядјni сәһятдјн дя бюуцк faydasы vardır.

ИЯТ-in inkişafы ilя яуәләtlярдя ekologiyanын мцһәfizyasия һям дүvләt тяряfindјн, һям дя yerli исма тяряfindјн қауынын artмасы ilя maliууя ehtiyaty yaratmaq imканы yaranыр.

ИЯТ-дјн iqtisadi сәһятдјн яldя edилјн гјлirлјр вя хярслјр

Схем 4

<p>Кянд evinin хеуrлјri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yeni гјлir мянбјялјri вя yeni иш yerлјri • Aилјnin sosial сәviууяси уцксјлir 	<p>Кянд evinin хярслјri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Иlkin хярслјр (evлјрдя мцvәfiq rahatлыqlарын yaradылмасы) • Гцндјalik хярслјр (infrastrukturun saxlanмасы вя inkişafы, исма fonduna юдјнишлјр)
<p>Исманын хеуrлјri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Кичик һясмli тясјrrуцfat 	<p>Исманын хярслјri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Кянддя infrastrukturun

<p>фялиууятинин артмасы, ялавя дялir вя мяшьulluq</p> <ul style="list-style-type: none"> • Кцтляви туризмин stimullашдыгылмасы • Мядяни туризмин дястяклянмяси • Ekologiyанын qорunмасында кянд яhалисинин мараqlы олмасы • Кянддя һяуат (sosial) сявиууясинин уцксялдильяси • Усqар rayonlarda iqtisadi imkanларын яарадылмасы 	<p>уахшылашдыгылмасына чякiляп хярсляр</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reklam вя turagentляря чякiляп хярсляр
--	---

Yerli адят-янянялярин вя сяняткарлыьын мцhафизяси, бяrpасы вя инкiшафы баш verir. Yerli адят-яняня, мядяниууят вя сяняткарлыq нцмуняляри юлкянин башqа regionларына вя харис юлкяляря уауылыр. Исма daxilиндя һямряулик вя мяьрurluq артыр.

ИЯТ-in идаря edильясиия кянд яhалисинин сяlb edильяси onларын мяняви инкiшафына мцсбят тясир гюстярир.

ИЯТ-in инкiшафы ilk яввял еля бюуцк maliууя хярсляри тляьb etmir. Мюvcud ресурсларын олмасы туристлярин tam istirahятиня imkan яарадыр: гязinti вя яулянся цццн ятраф мцhit, туристлярин qалмасы цццн кянд evляри, мешя, даьлыq яrazi, чауда qауыqlа гязinti вя s. Bununla яанашы ресурьlardan мяhdud, аинна сямяряли istifадя бюуцк мянfi нятисяляря гятирмир.

Xarici туристляр valyutаны яяалятлярдя хярслядикдя burada onun genиш дюврийуяси баш verir. Multiplikasiya сямяряси баш verir. Bu isя һям яяалят, һям дя дювлятя fayда гятирир.

Ряуалытын туризм сауясында имичинин уахшылашмасы вя уцксылмьси дялясякдя дьовлят тяряфиндяп бурая бюуцк капитал доуулушу цчцп шыгаит уарадыр.

3.3. Beynəlxalq kənd turizminin təşkilinin əsas istiqamətləri

Kənd turizmi, 2004-cü ildə nəşr olunaz iqtisadi terminlər lüğətində "insanların davamlı qaldıqları yerlər xaricindəki kənd ərazilərindəki xalqın istehsal etdiyi yerli mal və xidmətləri, bölgənin təbii dəyərlərinə uyğun məkanlarda istehlak etmələrini söykənən turizm." olaraq təyin olunmuşdur. Daha açıq bir şəkildə söyləmək lazım olsa, kənd turizmi bir mədəniyyət turizmidir. Həm gələn turistə həm yerli əhaliyə iqtisadi, sosial və mədəni baxımdan çoxca fayda verən bir turizm fəaliyyətidir. Dünyada ən sıx şəkildə kənd turizm fəaliyyəti təşkil edən ölkələr Amerika, Almaniya, İsveçrə və Avstriyadır. Kənd turizm sektorundakı bu işləklilik, bu ölkələrin gəlirlərini təmin etdiyi iqtisadi faydanın yanında, kənd turizm bölgələrinin iqtisadi inkişafına çox böyük kömək edir və bölgə insanlarına ictimai və mədəni xüsusiyyətli bir iş mühiti təmin etməkdədir.

Avropa İttifaqı, regional balanssızlıqların azaldılması və məşğulluğun təşviq edilməsi üçün turizmin köməyini qəbul etmişdir. Avropa Regional İnkişaf Fondu, kənd ərazilərində, kənd ətraf mühitin qorunmasına, yerli mədəni ənənələrin və bacarıqların davam etdirilməsinə, kəndlərin yenilənməsinə və s. kömək etməkdədir. Kənd təsərrüfatı sektorunda məşğulluğun azalması, kənd əraziləri üçün alternativ gəlir qaynaqları tapma səylərinə yol açmışdır. Avropada "kənd turizmi" cəzbedicidir: kənd evləri və fermalar bir az dəyişdirilərək şüurlu turistlərə bir müddətə kiralanır. Kənd turizmi, kənd yerlərində əkinçilik xaric məşğulluğu "müvəffəqiyyət simvolu" dur. O səbəblə Avropada, kənd turizm dəstəklənən bir "kənd inkişaf modeli" mənimsənmişdir. Kənd turizmi əkinçiliyin

geriləməsinin qarşısını almaq, iqtisadi fəaliyyətləri zənginləşdirmək və ənənəvi kənd fəaliyyətlərini canlandırmaq üçün sanki "resept" kimidir.

Avropada geniş yayılmış turizm növü olan kənd turizmi ötən əsrin 60-cı illərindən sonra intensiv inkişaf etməyə başlayıb. İlk olaraq turizm firmaları yeni xidmət kimi kənd evlərində və ya kənd ərazisində kiçik hotellərdə istirahət təklif etməyə başladılar. Tədricən bu xidmət turizmdə geniş infrastrukturlu sahəyə çevrildi.

Hazırda Avropada kənd evlərində və kiçik kənd hotellərində ildə 40 milyonadək insan istirahət edir. Kənd turizmi Avropanın bütün ölkələrində mövcuddur. Lakin turizmin bu növünün inkişaf səviyyəsi hər ölkədə müxtəlifdir. Şərqi Avropa ölkələrində kənd turizmi Qərb ölkələrinə nisbətən az inkişaf edib.

Bu sahə üzrə çoxsaylı araşdırmalar nəticəsində məlum olur ki, Fransa, Böyük Britaniya və Almaniya turizmin bu növünün təməlini qoyan ölkələrdir: «Fransanın şərq rayonlarında dağ relyefinin olması, habelə bir neçə ölkə ilə (İsveçrə, Almaniya, İtaliya, Belçika və Lüksemburq) həmsərhəd olması turistləri buraya cəlb edir. Ölkənin cənubunda çimərlik əraziləri və şərabçılıq rayonları yerləşir. Fransanın qərb rayonlarında kənd turizminin az inkişaf etməsinə səbəb iqlimin yağışlı və küləkli olmasıdır. Hazırda 35 min fransız fermeri kənd turizmi ilə məşğul olur».

Almaniyada da isə kənd turizminin inkişaf səviyyəsi eyni deyil. Cənub və qərb rayonlarında bu növ daha çox inkişaf edib. Buna səbəb bu regionların iqtisadi cəhətdən güclü inkişaf etməsi və zənginliyi ilə fərqlənməsidir.

Almaniyanın təcrübəsi göstərir ki, yerli icmalar səviyyəsində təşkil olunan kənd turizmi strategiyası 90 təbiət parkı, 13 milli park, 4000 yaşayış məntəqəsi əhatə edib ki, bunlardan da istifadə edən yerli vətəndaşların sayı il ərzində 39 mln nəfər təşkil edir. Qeyd olunan yaşayış məntəqələrində kənd turizmini təbii mühitlə əlaqələndirməklə yanaşı milli parklardan, tarixi-memarlıq abidələrindən, milli irs nümunələrindən istifadəyə əsaslanır.

Kənd turizminin inkişaf istiqamətlərinə dair 2003 cü ildə İspaniyada keçirilən seminarda 35 ölkənin nümayəndələri iştirak edib ki, bunlar da mövcud ehtiyatlardan istifadəni kənd turizmini ölkənin iqtisadi həyatına təsirini aşağıdakı kimi qruplaşdırıblar:

1. Kənd turizminin ümumi inkişafda rolu – burada kənd icmalarında fermer və şəxsi kənd evlərində yerləşdirilən turistlərdən əldə olunan gəlirlər daxildir.

2. Kənd turizmdə təbii ehtiyatlardan istifadəni artırmaq yolu ilə turizm bazarında rəqabət şəraitinin təmin olunması. Son 16 ildə Avropada kənd turizmi 25 %-ə qədər artıb.

İspaniyada müxtəlif kənd rayonlarında 2011 – 2012 – ci illərin eyni ayı (fevral üçün) kənd turizmindən istifadə aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir.

Aşağıdakı cədvəldən görüldüyü kimi bölgəyə səfər edənlərin ən az 45% turistik məqsədlə səfər edir ki, onlarında əksəriyyəti kənd evlərində qalıb, kənd həyatı sürürlər.

Cədvəl:7

Kənd turizmindən istifadə səviyyəsi								
	Basque country				Gipuzkoa			
	02.20 12	%	02.20 11	%	02.20 12	%	02.20 12	%
Cəmi gecələyənlər	11.51 3	10 0	13.65 2	10 0	6.083 0	10 0	7.248 0	10 0
Səyahət üçün gələnlər	5.193	10 0	6.352	10 0	2.805	10 0	3.556	10 0
Otellərdə gecələyənlər	2.22		2.15		2.17		2.04	
Kamplarda gecələyənlər	10.15		13.14		11.29		15.32	
Kənd evlərində gecələyənlər	11.71		15.56		12.94		17.21	

Mənbə: Spain country Tourism Association 2012

Kənd turizmində xalq yaradıcılığı və suvenir istehsalının artırılması hesabına inkişafdan geri qalmış bölgələrdə kiçik istehsalın həvəsləndirilməsi. Bu məqsədlə Avropada tranzit turların keçdiyi ərazilərdə kустar istehsalın inkişafı planlaşdırılır.

Böyük Britaniyada isə kənd turizmi əsasən ölkənin cənub regionlarında inkişaf edib: Buna səbəb qədim tarixi abidələrlə zəngin bu ərazilərdə yerləşən iri şəhərlərin əhalisinin kənd yerlərində istirahətə çox üstünlük verməsidir. Hazırda regional siyasətin bir hissəsi kimi Şotlandiya və Şimali İrlandiyaya turistlərin cəlb edilməsi üçün tədbirlər həyata keçirilir.

Belçika, Niderland, Lüksemburq ölkələrində fermer turizmi yüksək inkişaf edib. Ərazilər üzrə inkişaf səviyyəsində prinsipial fərq yoxdur. Avstriya və İsveçrədə kənd turizminin inkişaf səviyyəsi Almaniyadakı kimidir.

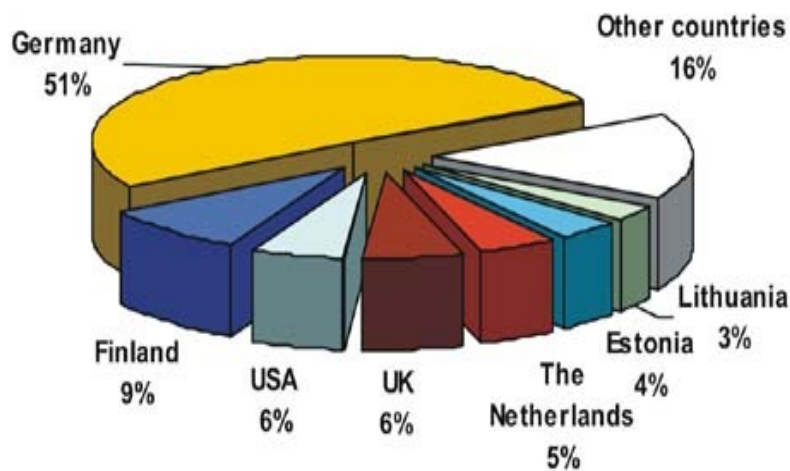
Tədqiqatlardan məlum olur ki, Şimali Avropanın kənd turizmi bazarında Danimarka xüsusi yer tutur. Danimarkanın kənd təsərrüfatı öz effektivliyi ilə Avropa bazarında yüksək qiymətləndirilir. Yerli fermerlər isə bir nümunə kimi hamıya misal göstərilə bilər. Bu səbəbdən Danimarkada istirahət etmək üçün aqroturistlərin tələbi ildən-ilə artır. İsveçin və Norveçin yalnız cənub regionlarında kənd turizmi inkişaf edib. Şimal regionlarında bu turizm növünə ehtiyacın az olması həmin ərazilərin sərt iqlimə malik olması ilə bağlıdır.

Cənubi Avropa ölkələri kənd turizmi bazarı üzrə ənənəvi olaraq güclü region sayılır. Bu dövlətlərin faktiki olaraq bütün ərazilərində kənd turizmi inkişaf edib. Buna baxmayaraq, mütəxəssislərin fikrincə, bu ölkələrdə də inkişaf müxtəlifliyi var: «Kənd turizminin inkişaf etmiş əraziləri aşağıdakılardır: İspaniyanın cənubu, İtaliyanın bütün ərazisi, Yunanistanın cənubu və adaları, Kipr. İtaliyada kənd turizm xidmətlərindən ildə 12 milyon insan istifadə edir. Qərbdə nisbətə Şərqi Avropa ölkələrində kənd turizmi başlanğıc mərhələdədir. Müəyyən inkişaf Çexiya, Slovakiya, Macarıstan və Sloveniyada olub. Polşada kənd turizmi artıq bir neçə ildir ki, inkişaf edir. Statistik məlumatlara görə, bu ölkədə ildə 500 mindən artıq insan aqroturbiznesin xidmətlərindən istifadə edir. Bu sahə dövlətin də diqqətində olduğundan kənd turizmini inkişaf etdirmək məqsədilə fermer təsərrüfatlarına kreditlər ayrılır».

Keçmiş sovet ölkəsi olan Latviada da dövlət səviyyəsində kənd turizmini inkişafına böyük diqqət ayrılır. Bunun nəticəsi olaraq orada kənd turizmində olan inkişafı aydın bir formada görmək olar,

Litvaya kənd turizmi məqsədilə gələn xarici turistlərin bölgüsü

Diagram 2:

Mənbə: <http://www.eceat.org/> (European Centre for Eco Agro Tourism).

Latvianın turizm assosiasiyasının fəqliyyətinə daxildir.

- Latviyada kənd turizm yerləşmə müəssisələrində (həmçinin Litvə və Estoniya) ümumi kənd turizm yaşayış bazasının saxlanması
- inkişafı etmiş Keyfiyyət meyarlarına sahib olan kənd turizm müəssisələrinin yaradılması
- yoxlamalar və sahibkarlar üçün məsləhət verilməsi
- Milli iqtisadi etiket "Green sertifikatı" müəyyənləşdirilməsi
- Təlim materiallarının dərc edilməsi

- kənd turizm haqqında xüsusi bölmə vasitəsilə müntəzəm bülleten vasitəsilə kənd turizm sahəsində aktual məsələlər haqqında provayderlərin iştirakı

Azərbaycanda kənd turizminin inkişaf səviyyəsi və perspektivlərinə gəlinə ölkəmizin iri sənaye mərkəzlərindən və xaricdən gələn insanlarda adi kənd evində yaşayılə istirahət etmək arzusu böyükdür. Belə turistlər kənd həyatını dadmaqla yanaşı, müvafiq səviyyədə xidmətin olmasını da istəyirlər: “Bizim kənd evlərində isə əksər hallarda bu cür şərait olmur. Doğrudur, turistlərin istəyinə uyğun şəraitin yaradılması, onlara müvafiq xidmətin göstərilməsi müəyyən maddi xərclər tələb edir. Lakin bu xərclər artıqlaması ilə ev sahibinə qayıda bilər. Kənd evinin sahibi turistlərə hər cür rahatlığı olan ev və yemək təqdim etməklə bərabər, onlara bələdçilik, tərcüməçilik, nəqliyyat xidməti göstəmək, ev heyvanları və quəları bəsləmək üçün qısa müddətli imkan yaratmaqla əlavə xidmət haqqı əldə edə bilər”.

Nəticə və təkliflər

Kənd turizm, bir çox xüsusiyyətlərinə görə, turizm növləri içində ətraf mühit və mədəniyyət ilə ən uyğun, mənfi təsirləri ən az olan bir turizm növüdür. Yerləşmənin, kənd ərazilərində həyata keçirilməsi, betonlaşma və ərazi istehlakı kimi ətraf problemlərinə yol açmamaktadır. Kənd turizm, ilin dörd mövsümündə həyata keçirilə bilməsi xüsusiyyətindən ötürü, mövsümi sıxlaşmağa səbəb olmamaqda və turistik təzyiği ortadan qaldırmaqdadır. Azərbaycanın çox kəşf edilməmiş bir ölkə olması və hələ ciddi mənada kirlənməmiş və həddindən artıq betonlaşmamış olması, təbii gözəlliklərimizi zənginliyi və iqlimin uyğunluğu, ucuzluq, azərbaycanlıların qonaqpərvərliyi başlıca rol oynayan faktlardır. Azərbaycan turizmində dəniz turizminin suverenliyi daha uzun illər davam edə bilər, yer qaynaqlarımız kifayətdir, ancaq tələbi təxmin etmək o qədər də asan deyil. Çünki dünya turizmində yeni meyillər çıxdıqca, yeni yerlər kəşf edildikcə, regional qarşılıqlı mühiyyətləri doğulduqca, turizmin bir yerdən başqa bir yerə sürüşməsi son dərəcə tez olmaqdadır. Qaldı ki bir də bunlara turizmə "moda olma" əlavə olunmaqdadır. Dünya Turizm Təşkilatının araşdırmalarına görə XXI əsrdə istehlakçı meylinin mədəniyyət turizminə istiqamətlənəcəyinə yönələn müəyyən fikirlər vardır. Bu halda Azərbaycanda dəniz turizminin bu yüksəlişinin qalıcı olacağı haqqında qəti bir şey söyləmək səhv ola bilər. Ediləcək olan, dəniz turizminə alternativ ya da onu tamamlayan digər növlərin ölkəmizdə inkişafına səy göstərilməsidir. İşdə bu növlərdən biri kənd turizmdir. Azərbaycan kənd turizm baxımından zəngin bir potensiala malikdir. Bu nöqtədə ölkəmiz Turizm Nazirliyi, turizmin sahillərdə iç qisimlərə doğru yayılması istiqamətində bir siyasət izləməyə başlamışdır. Kənd turizmin, ölkəmizdə daxili turizm daxilində indiyə qədər tələb görməməsi normal sayılmalıdır. Yaxın illərə qədər kənd əhalimizin çoxluğu, şəhərlərdə yaşayanların da böyük qisiminin kənd mənşəli olması, mənəviyatımızda qohumluq əlaqələrinin gücü, kəndlərə turizm məqsədli

gedişlər çox ehtiyac buraxmamışdır. Çünki kənd turizmi ilə məşğul olmaqda əsas motiv kənd coğrafiyasına və ənənəvi mədəniyyətə həsrət təşkil edir. Bir şəhər cəmiyyəti halına gəlmiş qərbli ölkələrdə, artıq istirahət-tətil anlayışını əksərən kəndləri xatırladmasının əsas səbəbi budur. Azərbaycanda kənd turizminin əsl istehlakçısı xarici turistlərdir. Digər bir ifadəylə kənd turizmi xarici turizmin yerini almalıdır. Buna görə kənd turizmi ilə məşğul olacaq kəndlər bir cür ənənəvi kənd mədəniyyətimizin nümayəndələri olacağından diqqətlə seçilməlidir. Ancaq ən başda təhsil gəlməkdədir. Bütün bunların yerinə yetirərkən, başqa təcrübələrə müraciət etməli, eynisini etmək yerinə, bölgənin qaynaqları, yerli xalqın istəkləri və yaradıcılığı ön plana çıxarılmalıdır. Ölkəmizdə bəzi kəndlərdə çatışmamazlıqlar və səhvləri ilə dəyişik görünüşlərlə davam edən kənd turizmini daha məhsuldar edə bilmək üçün, ediləcək işlərin mətbuatda yerləşdirilməsi lazımdır. Əsl çətin olan, ölkəmizin kənd mədəniyyətinin zənginliyini davamlı şəkildə turizmə istifadə edə bilmək və korlanmağa icazə verməməkdir. Azərbaycanda kənd turizmi gerçək mənada bəslənən, davamlı anlayışla davam etdirə bilmək və gələcəyə daşıya bilmək üçün plan, layihə və proqramlarda; turizm sektorundan, ictimai təşkilatlarından və qeyri-hökumət təşkilatlarından nümayəndələr, yerli idarəçilər və yerli xalqlar səviyyəsində turizm Mütəxəssisləri vəzifə almalıdır.

Kənd turizmin bütün müsbət cəhətlərini bilməyimizə baxmayaraq hələ milli ya da regional olaraq kənd turizm şüurunun olmaması ya da aydın səbəbiylə bəzi çətinliklər olur. Bu mövzuda ediləcək işlərdə planlı, yoxlamalı davranmaq son dərəcə əhəmiyyətlidir. Təbiəti qoruyan bir yanaşma ilə, ölkəmizin böyük bir seqmentinin əkinçilik ilə dolanışığını təmin etdiyi və mədəniyyət və ənənələrin kəndlərimizdə yaşatıldığı gerçəyiylə təcili olaraq çöl turizm siyasətimizi belirlemeliyiz.

Bütün bu detallı şərhəldən sonra, uzun illərdir turizmin növlərə ayrılması lazım olduğunu müdafiə edən fikir və layihələrin həyata keçirilməsi nəticəsində

ölkəmizin təbii, tarixi, mədəni və ictimai potensialının çox yaxşı şəkildə qiymətləndirilməsi lazımdır.

Ölkəmiz yaz aylarında və müəyyən bölgələrdə formalaşan dəniz-günəş-qum turizmi ilə təyin olunur. Ancaq indiki vaxtda turist kəndə turistlərin 35-54 yaş qrupunda, yüksək təhsilli, ortasında üzərində gəliri olan və təbiət, mədəniyyətə maraq duyan kəslər olduqları dünyada edilən araşdırmalardan aydın olmaqdadır. 2002-ci ildə beynəlxalq turizmdən, ənənəvi turistlərin% 62 si tətill məqsədli səyahət edərkən, kənd turizm məqsədli səyahət edənlərin nisbəti% 4 olaraq təyin olunmuşdur. Buna qarşılıq cəmi turizm gəlirləri içindəki xərcləmə payları% 7 dir. Ayrıca eko turizm gəlirlərinin böyük ölçüdə bölgə insanına qayıtdığı və bu insanların daha çox cəmiyyətin ən yoxsul seqmentini meydana gətirən dağ və meşə kəndliləri və pansion işlədən ailə qrupları düşünülüyündə, bu seqmentin iqtisadi olaraq yaxşılaşma göstərə biləcəyi aydındır. Üstəlik, kənd turizmi gəlirlərinin bir qisimi də təbii dəyərlərin qorunması və ənənəvi mədəniyyətlərin yaşatılmasından istifadə edilməkdədir.

Bütün bu dünyagörüşləri ilə, turizmin və eko turizmin əsas xammalları olan təbii, tarixi və mədəni dəyərlərin davamlılığının təmin edilməsi ilə turizm bazarındakı ən əhəmiyyətli təqdimatın ətraf duyarlılığına söykənməsi, qoruma-istifadə tarazlığına əsaslanan "turizmin fiziki planlaması" ilə mümkün olmasını nəzərdə tutmaqdadır. Ətraf mühitə həssas turizmin inkişafı üçün, təbii zənginliklərin, xüsusi ilə ətraf mühiti qoruma sahələrinin, doğrudan turizm sahəsi olaraq istifadə edilməsi yerinə bu sahələrin xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq bütöv digər sahələrlə və ya qoruma əsasları kənd turizmin inkişaf etdirilməsi əhəmiyyətlidir. Ayrıca təbiət qorumaq ilə əlaqədar təşkilatların işləri əsas alınaraq, davamlı istifadələri nəzərə alınması ilə daşıma imkanlarını bağlı turizm sektorunun inkişafı üçün planlamalar edilməlidir. Ölkə daxilində bir torpaqdan istifadə planı hazırlanaraq, investorların planları istiqamətləndirməsi yerinə,

planların sərmayəçiləri istiqamətləndirməsi təmin edilməlidir. Bütün bu mülahizələr nəticəsində aşağıdakı təklifləri verə bilərik:

1. Turizm təşkilatları kənd turizminin davamlı inkişafını təmin etmək məqsədi ilə kənd ərazilərini öyrənərək araşdırmalar aparmalıdırlar.
2. Kəndlilərin məhsullarını sata biləcəkləri gigiyenik sahələr yaradılması, ayrıca kəndin gənclərinə də xarici dil təhsili verilərək ünsiyyət qurmaları təmin edilməsi, kəndin gənclərini xarici dil öyrənmələri mövzusunda yönləndirib onların dil kurslarına getmələrinə kömək olunması
3. Nəqliyyat və rabitənin inkişaf etdirilməsi
4. Turizmə investisiya qoyan sahibkarlar üçün iqtisadi baxımdan uyğun və cazibədar kənd turizm mərkəzlərinin yaradılması
5. Kənd turizminin davamlılığı üçün məhsul müxtəlifliyinin təmin edilməsinin təmin edilməsi
6. Kənd turizminə istiqamətləndiriləcək turist profilinin təyin olunması və onların yönləndirilməsi
7. kənd turizmi ilə şəhər və kənd ərazilərində yaşayanların həyat və davranışları arasındakı fərq əhəmiyyətli dərəcədə azaldılmaqdadır
8. Игтисади жыщятдян эери галмыш вя истещсал гцввяляринин зяиф инкишаф етдийи реэионлар кəнд туризминин мягсядйюнлц инкишафына капитал гоймагла юз игтисадиййатларыны дирчялдilməsinə kömək edilməsi
9. Turizm sahəsində zəngin təcrübəsi olan ölkələrlə kadr hazırlığı sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi.
10. Başqa təcrübələrə müraciət etməli, eynisini etmək yerinə, bölgənin qaynaqları, yerli xalqın istəkləri və yaradıcılığı ön plana çıxarılmalıdır.

ƏDƏBİYYAT:**Azərbaycan dilli mənbələr**

1. Müstəqil Azərbaycan: Azərbaycan Respublikası Statistika komitəsi 2011
2. Turizm haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu Bakı, 1999
3. Туризм сәщясиндя норматив-щцгуги сянядляр. Бақы, Азярбайжан Республикасы Эянжляр, Идман вя Туризм назирлийи, 2003.
4. Turizmin inkişafına dair dövlət proqramı 2002 – 2005, Bakı 2002
5. Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi İnkişafının Proqramı (2004-2008-ci illər)
6. Azərbaycan Respublikasında 2010-2014- cü illərdə Turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı. Bakı 2010
7. Turizmin əsasları - İlqar Hüseynov və Nigar Əfəndiyeva
8. Soltanova H.B., Hüseynova Ş.H. “Turizmin əsasları”, “Mütərcim”, Bakı 2007
9. Ə.Q.Əlirzayev, S.İ.Aslanova “Turizmin inkişafının sosial iqtisadi problemləri” “Adiloğlu”, Bakı – 2006
10. Ялирзайев Я. Г. Азярбайжанын игтисади инкишафынын концепсийасы вя програмы. Бақы: - «Одлар йурду», 1999.
11. Ялирзайев Я. Г., Ялирзайева Т. Я. Ящалинин эялирляри вя истещлакынын малиййя механизмляри. Бақы: «Елм», 2007..
12. Bahadır Bilalov “Turizm menecmenti”, BAKI 2005 “Mütərcim”
13. S.Yeqanlı, E.Həziyev “Turizm” “Beynəlxalq Universitet”, Bakı 2006
14. Maharram Zulfugarli-Turizm
15. Məmmədov C.A., Rəhimov S.H. Turizm termin və anlayələrinin izahlı ensiklopedik lüğəti. Bakı, «Mütərcim» 2003
16. Xarici Ölkələrdə Mədəni Fəaliyyətin Təşkili (Dərslik) İ.Hüseynov, N.Əfəndiyev Bakı, 2008

17. Qonaq evlərinin sahiblərinə praktiki tövsiyələr – F.Nadirov, Q.Yusupov, Bakı-2008
18. Abdullayev Ə.H. Azərbaycanca turizmin inkişafının iqtisadi-coğrafi problemləri, Bakı, 2006;
19. Şukurov R. Ş. “Azərbaycanda turizmin inkişafının sosial-iqtisadi əsasları”.
20. Əlirzayev Ə. Turizmin inkişafının sosial-iqtisadi problemləri, "Adiloğlu", Bakı, 2006;

Rusca mənbələr

21. Кабушкин Н.И. Менеджмент туризма. Мн. Новое Знание. 2002;
22. Квартальнов В.А. Туризм: Учебник - М. Финансы и статистика. 2003;
23. Дурович А.П., Кабушкин Н.И. Сергеева Т.М. и др. Организация туризма.
24. Козырев В.М. Туристская рента: Учебное пособие - М. Финансы и статистика, 2001;

TÜRKÇƏ MƏNBƏLƏRİ

25. Turizm Pazarlaması – Nazmi Kozak, Ankara-2006, Detay Yayıncılık
26. Turizmin Əkinçilik sektoruna Təsiri, Agro- Turizm və İqtisadi Sonuçları, Kənd Təsərrüfatı İqtisadiyyatı Jurnalı
27. Kurdoğlu, O. (2001) Qoruma Sahələri və Eko turizmin Qara dəniz Bölgəsi Baxımından İrdelenməsi Türkiyə Ormancılar Dərnəyi Yayını
28. Turizm Ekonomisi – Ozan Bahar, Metin Kozak, Ankara-2006, Detay Yayıncılık
29. Caber, H., Ananias, V., (2005). Türkiyə'de Ekolojik Çiftlik Ziyaretleri, 5/2005-5/2006 TaTuTa Rehberi. (Ed. Ayman, O) Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği Yayını.
30. Ahipaşaoğlu, S., Çeltek, E., (2006). Sürdürülebilir Kırsal Turizm, Gazi Kitapevi, Ankara.

31. Erdoğan, N., (2003). Çevre ve Eko turizm, ISBN:975-93130-2-2, Erk Yayınevi, Ankara
32. Küçükaltan., D., (1999). Bir Turizm Türü Olarak Kırsal Turizm ve Türkiye’de Kırsal Turizm İşletmeciliği

İNGİLİSCƏ MƏNBƏLƏR

33. Murphy, D., Prithicart, M. P., Smith, B., (1999). “The Destination Product and its Impact on Traveler Perceptions”, Tourism Management, Vol:2, N:1, Elsevier Science, Great Britain,
34. OECD, Tourism Strategies and Rural Development, Organisation For Economic Co-Operation and Development, Paris-1994.
35. Roy A. Cook, Laura J. Yale, Yoseph J. Marqua “Tourism. The business of travel”

İNTERNET MƏNBƏLƏRİ

36. www.azstat.org
37. www.tourism.az
38. www.mct.gov.az
39. www.azerbaijan.az
40. www.azerbaijantourism.az
41. www.culture.az
42. <http://webarsiv.hurriyet.com.tr>
43. <http://www.kultur.gov.tr>